

Вітасмо Членів Президії і Контрольної Комісії Світової Федерації Лемків на першому засіданні
в Польщі 10 - 11.XI. 1994 р. в Горлицях

Вітасмо Делегатів і Гостей II-го З'їзду Об'єднання лемків в дні 12-го листопада в Горлицях.

Редакція "Ватра"

ВАТРА

„Ту мене мати породила,
солодким молоком кормила,
ту хочу жити, умирати,
де жили мій отець і мати.“

№ 4 (7), жовтень 1994 р. Видання Об'єднання лемків у Польщі,
Горлиці

Вітаме Делегатів і Гостей II-го З'їзду ОЛ в Польщі.

Тот наш II-й З'їзд організуємо по 3-річній праці першої Головної Управи Об'єднання лемків у Польщі і майже в п'яту річницю створення нашої організації, яку постановили ми утворити на зборах 30-го грудня 1989 року. Засновна група ОЛ - 32 члени прийняли назву для новоствореної лемківської самодільної організації - "Об'єднання лемків" і вибрали засновне правління в складі: Ф. Гоч (голова), Михайло Донській (заступник), Петро Шафран (секретар), Стефан Гладик, Теофіль Дубец, Євген Дзядош, Володимир Мокляк - члени. Тото правління мало зареєструвати ОЛ в Суді, створити гуртки в терені і допровадити організацію до першого з'їзду.

В тім часі до організовано 26 гуртків з 440 членами і вибрано делегатів на перший з'їзд.

Перший з'їзд проходив 9-го листопада 1991 року в Сярах, де вибрали Головну Управу і ей Президію в складі: Василь Шлянта - голова, Стефан Гладик, Петро Чухта і Іван Фуджак - заступники голови, Петро Шафран - секретар, Володимир Мокляк і Александер Маслей - члени. Члени ГУ ОЛ: Левко Галь, Володимир Борсук, Роман Дзюбина, Петро Гойсак, Іван Косарович, Стефан Клапик, Петро Воргач і Іван Павелчак. Ревізійну Комісію очолив Стефан Дзямба а членами обрали: Андрія Сокача, Петра Перуна, Михайла Донского і Марію Семаницьку.

В часі своєї каденції ГУ погодила прийняття ОЛ до Світової Федерації Лемків, котрої перший Конгрес проходив 8 - 10 жовтня 1993 року у Львові. Членами Президії СФЛ од ОЛ обрали Василя Шлянту і Петра Шафрана а до Ревізійної Комісії Левка Галя.

ОЛ організувало штороку Лемківску Ватру і штораз справніше а місце ей проведення з року на рік підготовлюєся краще. З малою локальною імпрези "Ватра" сталася великим святом лемків з цілого світу.

Керівництво ОЛ працює зо вшиткими лемківськими організаціями в світі а найтісніше з членами СФЛ, што засвідчив перший Конгрес СФЛ у Львові 8 - 10 жовтня 1993 року у Львові і перше засідання Президії СФЛ в Горлицях 10 - 11 листопада 1994 року.

Василь Хомик

Землі Лемківщини

Святая земле Лемківщини
В красі зелених хоруггов,
Ти в дні звитяг і праці днини -
Опора наша і любов.

Ти скроплена опришків кров'ю
Й солоним потом трударів,
Сповита чистою любов'ю
Скорботних наших матерів.

В тобі - наш корінь невмирущий,
Без нього ми - як в полі дим,
З тобою будем вічно суцї
Під рідним небом голубим.

Іван Головачак

Повернення

Земле - матінко зеленолиця,
Нині знов твій запах п'ю в ялицях!
Знов мені струмочки грають дрібно,
Трави хиляться до литок рідно.

Кожен кущик, кожне квітки око
Душу так пронизує глибоко!...
Навіть сивочоле те каміння
Шепче віршики помолодіння.

Як тобі не посміхатися, мила,-
Слово ти мені вручила й крила.
Йду стежками гір, долин, співаю...
Бо ж тебе, о нене, в серці маю.

Бачив різні землі я на світі,
Та не гріє жодна так, не світить.
Так лиш можеш ти єдина,
Ти ж бо матір - любя Батьківщина.

ОЛ є спираючим членом ОУП, з яким співпрацює на штоден. Спільно робили заходи в справі ліквідації наслідків акції "Вісла" і визнання ей польском владом за незаконну - злочинну. Членами ГРОУП є Стефан Гладик і Василь Шлянта. Перший є тіж членом ГУ ОУП.

Інтенсивно діє ОЛ і в Гельсінским Комітеті, де представником од ОЛ є Левко Галь, секретар найактивнішого гуртка ОЛ у Вроцлаві.

При Головні Управі ОЛ покликано комісії: культури \голова Александер Маслей\, просвіти \голова Володимир Мокляк\, господарчо-економічну \голова Стефан Клапик\, покривджених акційом "Вісла" \голова Стефан Гладик\. Діє тіж гурток "Руска Бурса". Згадани комісії не змогли розвинути ширшой діяльності. Найкраще веде працю комісія просвіти - в новосандецком воєвідстві діє 12 пунктів навчання української мови, в яких вчиться понад 140 дітей.

Головна Управа ОЛ видає свій пресовий орган - "Ватру", яка розходиться в кількості до 1000 примірників. Од читачів очікуємо оцінки рівня журналу. Начальним редактором "Ватри" є Михайло Ковальський. Нашу "Ватру" зголосили ми до конкурсу на льокальну пресу. Інститут Демократії у Східній Європі признав редакції "Ватри" третю нагороду - атраментову друкарку. Тепер бракує нам до ней компютера.

Президіє ГУ ОЛ не має ани єдного штатного працівника. Вшитки ей члени виконують свої обовязки суспільно. Міністерство Культури і Мистецтва приділяє дотації тилько на конкретну, безособову, культурну діяльність - на організацію "Ватри" - імпрези.

Згідно з постановом ГУ ОЛ на II-й зїзд ОЛ буде вибраних приблизно 50 делегатів, котри мають постановити, як справнійше має діяти Президія Головної Управи ОЛ.

Жичиме Делегатам плідних обрад, мудрости в схвалюваню постанов і вибору до головних органів працюючих, розсудливих, витривалих та наймудріших людей, котри будут керувати розумно нашом організаційом.

Уступаюча Головна Управа
Об'єднання лемків у Польщі.

Європейська Конференція СКУ у Варшаві.

В днях 18 - 19 червня 1994 р. проходила у Варшаві Регіональна Конференція членів Президії та Секретаріату Світового Конгресу Українців.

Взяли в ній участь:

Дмитро Ціпівник - президент СКУ (Канада), Іван Драч - голова Української Всесвітньої Координаційної Ради (Україна), Ярослав Соколик - генеральний секретар СКУ (Канада) та представники українських організацій в окремих країнах Європи:

Омелян Коваль (Бельгія), Левко Довгович (Словаччина), Любомир Мазур і Святомир Фостун

(Великобританія), Олександр Руденко-Десняк (Росія), Ольга Горянська (Естонія), Лідія Кравченко (Латвія), Людмила Жильцова (Литва), Семен Сакач (Югославія), Кирило Митрович (Франція).

З Польщі взяли участь:

Юрій Рейт (ОУП Варшава), Мирослав Чех (посол), Степан Заброварний, Володимир Мокрий, Ярослав Грицьковян, Катерина Сіроцька, Юрій Гаврилук, Юрій Місіюк.

Гостями Конференції були:

Геннадій Удовенко (амбасадор), владика о. Василь Медвіт, о. Петро Кушка, Міхал Ягелло (віце-міністр), Богдан Борусевич, Гжегож Щмідт, Олександр Урбан (перший секретар Амбасади), Володимир Яценківський - (II-гий секретар Амбасади).

Конференція між іншими схвалила ряд документів скерованих до Ради Європи, Урядів Польщі і України.

На закінчення учасників Конференції прийняв амбасадор України Геннадій Удовенко.

Після Конференції в днях 20 - 28 червня керівництво СКУ, УВКР і ОУП було прийняте маршалом Сейму Ю. Олексим і віце-маршалками А. Малаховським і Ю. Зихом та маршалом Сенату А. Струзіком. А також головами окремих сеймових Комісій: закордонних справ Б. Геремком, адміністрації і внутр-справ З. Буяком, національних меншин і етнічних груп Я. Куроньом.

Їх приймали також: голова парламентарної групи Польща - Україна Б. Борусевич та міністри: шеф Канцелярії Президента Я. Зюлковскі, закордонних справ А. Олеховскі, культури К. Деймек.

Приймали їх також: голова польської частини Комітету Президентів Л. Валенсі Л. Кравчука віце-міністр Націон. Оборони Є. Мілевскі та голови політичних партій: Унії Свободи Т. Мазовецкі, Союзу Демократичної Лівіці А. Квасьневскі і Конференції Польскі Неподлеглей Л. Мочульскі та ще керівництво польського Пен-Клубу.

Керівництво СКУ, УВКР і ОУП побували на півдні Польщі в Кракові. На Лемківщині гості - Президент СКУ др Ціпівник, Секретар Соколик, голова УВКР Драч в супроводі Ю. Рейта в п'ятницю 24.6. зустрілися з Президією ГУ ОЛ в Лосі: обговорювали справи допомоги Україні для нас підручниками, музичними інструментами, може - в якійсь мірі - поліграфічним обладнанням. В суботу 25.6 гості побували в курорті Висова, пили висівську лічничу воду з джерел, оглянули церкву та пам'ятник 1000-ліття Хрещення Русі-України. В Ждині оглянули ватряне поле, в Конечні граничний перехід. В Горлицях були запрошені на "Горлицький ярмарок", що його організували спільно Уряд Міста і Зба промислово-торговельна. Вратуші була зустріч з закордонними консулями, що приїхали на "Ярмарок". Їх прийняв вїйт гміни Горлиці.

Керівництво СКУ, УВКР і ОУП побували також в Перемишлі, де прийняв їх воєвода З. Цюпінськ і та греко-католицький Владика Іван Мартиняк. А в Сяноці православний Владика Адам (Дубець).

М.К. - П.Ш.

ПАТРЗ ДЗІС В "КАЦИКУ КОЛЕКЦОНЕРА" НА СТР 7.

ТРЫЗУБ НА МОНЕЦІЕ РУСИ КИЇВСЬКІЄ

Публікуємо за "Дziennik Kijowski" nr 9, 1994 r., Pismo społeczne, ekonomiczne i literackie - Suplement gazety "Hołos Ukrainy"

ALEKSY
BARDECKI

K a c i k

Дзiс цікавостка для numizmatyków. Jedna z najstarszych monet będąca w obiegu we wschodniej słowiańszczyźnie - srebrnik z okresu, kiedy na tronie Rusi Kijowskiej panował książę Włodzimierz Światosławowicz (X wiek), o czym można przeczytać na rewersie.

Natomiast na awersie (patrz str. 1) widzimy trójzab, będący obecnie herbem Ukrainy. Do dziś przetrwało zaledwie ok. 250 takich unikalnych monet.

o
l
e
k
s
j
o
n
e
r
a

ПЕРШЕ ЗАСІДАННЯ ПРЕЗИДІЇ І КОНТРОЛЬНОЇ КОМІСІЇ СФЛ У ПОЛЬЩІ

(10 - 11 листопада 1994 р.)

ТЕНТАТИВНА ПРОГРАМА

Четвер - 10.11.94 р.

9.30 - 12.00

1. Відкриття - Голова Президії СФЛ
2. Прочитання зобов'язуючих резолюцій 1-го Світового Конгресу СФЛ, та "Завдання СФЛ", Статут, I, 2.

3. Звіти з однорічної діяльності:

- а. Голова Президії СФЛ
- б. Заступник голови на американському континенті
- в. Заступник голови на європейському континенті
- г. Секретар СФЛ
- г. Скарбник

4. Інформації про стан членів СФЛ (проблеми, потреби, перспективи праці і т.д.) - Голови Краєвих Управ:

- а. Організація оборони Лемків в Америці
- б. Об'єднання Лемків Канади
- в. Об'єднання Лемків Польщі
- г. Колегія Товариства "Лемківщина" в Україні
- г. Союз Русинів-Українців в Словаччині

12.00 - 14.00 ОБІДОВА ПЕРЕРВА

14.00 - 15.00 - 5. Дискусія над звітами, інформаціями

НОВІ СПРАВИ

6. Дискусія над питаннями статутів завдань СФЛ:
  - а. Вся можлива допомога в країнах поселення лемків, зокрема на Лемківщині щоб забезпечити розвиток всесторонньої самобутності.

б. Забезпечення прав лемкам в країнах їхнього поселення.

в. Забезпечити і плекати свою культуру і традицію.

7. Дискусія над питаннями завдань визначених 1-им Конгресом СФЛ:

а. Акція "Вісла" - повернення на Лемківщину і відшкодування, - міжнародні акції

б. Постаратися щоб Президент і Верховна Рада України стали на захист прав лемківських меншин в Польщі, Словаччині і т.д.

в. Русинство - політична інтрига, щоб виступати від всіх лемків.

г. Проблеми українських церков у Польщі, Словаччині і т.д.

18.30 вечора СПІЛЬНА ВЕЧЕРА

П'ятниця - 11.11.94 р.

9.00 - 12.00

8. Дискусія над питанням потреби комісії праці:

а. Комісія Допомогових Акцій

б. Комісія Духово - Культурна

в. Комісія Політично - Правна

г. Комісія Інформацій, Наукових Дослідів і Публікацій

(Кожний член Президії і Контрольної Комісії повинен Закінчення на 4 сторінці

би працювати принайменше в двох комісіях.)

ПЛАН ПРАЦІ НА МАЙБУТНЄ

9. 50-ття депортації населення Лемківщини
  10. Світова Лемківська Зустріч, 1995
  11. Лемківський Науковий Конгрес
  12. Питання координаційної співпраці з членами СФЛ
  13. Співпраця СФЛ з СКУ
  14. Співпраця з урядами держав країн в яких знаходяться лемківські меншості.
  15. Співпраця СФЛ із державним урядом України, та з іншими державними, приватними і церковними установами
  16. Економічно-фінансові можливості і потреби СФЛ
  17. Внески
  18. Різне
  19. Закриття
- 12.00 - 14.00 ОБІДОВА ПЕРЕРВА
14.00 - 15.00 Відкрите
18.30 СПІЛЬНА ВЕЧЕРЯ - ТОВАРИСЬКА ЗУСТРІЧ

Кус о Ватрі '94

Вже дванадцятий раз перешла Лемківська Ватра в Горах, а в Ждині п'ятий рік. Ждиньски ватри організує Об'єднання лемків.

Того року в святі лемківської культури взяло участ барз дуже художних колективів, бо аж 34 з 1300 виконавцями. Не було клопоту з виживліньом артистів і ватрянів, бо гастрономія працювала задовільно. Клопіт справляла звукова апаратура і не по цілим ватряним полі було добрі чути виступуючих артистів. Причина в тим, што властительови апаратуру знищили недобри люде, на кілька днів перед "Ватром 94" і не можна було в таким коротким часі, знайти когоси іншого з добром звуковом апаратуром. Позостав тилько ремонт знищеної. За тото організатори свята красні перепрошуют глядачів.

В часі артистичних виступів, раз в неділю била довша перерва, споводувана тим, што не приїхали запланувани ансамблі: "Весна" з Франції, "Ославяни" з Мокрого і кілька колективів зі Словаччини. Зас в п'ятницю і суботу приїхали колективи, яки били незапрошени а хотіли дати концерти, то мусіли чекати довше під сценом на вілний час в часі виступів. З тих причин в тих днях майже не било перерви меже концертами. В таку спекоту, яка била в тим році на Ватрі, люде виходили і не слухали вшитких виступів.

В часі "Ватри 94" зорганізувано прес-конференцію, яку проводили: голова ОЛ - В. Шлянта і член ГУ ОЛ - Левко Галь. Одбилася тіж стріча представників лемківських організації з ріжних країв. Зобрани довідалися, што ОЛ

буде господарйом засідання Президії СФЛ в днях 10 - 11 листопада в Горлицях, і што другий зїзд ОЛ одбудеся 12 листопада тр тіж в Горлицким домі учителя. Проведено в суботу під вечер спітканя лемківської інтелігенції, яке провадив проф. др Іван Королівский зо Щеціна.

Ватряне поле краще приготували як в попередні роки. Зробили дуже роботи суспільном працьом і видатками, яки покрито з фондів допомоги, спонсорів і дофінансування: Того року на conto ОЛ - організаторів "Ватри" вплатили:

- Андрій Підлипчак з Зеленой Гори - 100.000,-зл.
- на допомогу шкільництву на Лемківщині:
- од ООЛ Америки, передав Юрій Ковальчик 500 американских дол. о вартости - 11.225.000,- зл.
- од Українського народнього союзу, переказав Юліян Котляр 1000 американских долярів о вартости - 22.450.000,- зл.

Вшитким офіродавцям складеме сердечну подяку. Дальше звертамеся до вшитких тих, хто схоче і зможе допомагати нашій організації в розвитку лемківської культури і підтримання нашої тотожности, подаме номер нашого conta:

ВРН О/ GORLICE 324816-3971-132

Тіж красні дякуеме спонсорам і тим установам, што дофінансували "Ватру 94": Міністерству культури і мистецтва, Воевідскому уряду в Новим Санчи, Урядам гміни в Горлицях, Ропі, Устю, Ліпінках, Киниці, Урядови міста Горлиці, ГСУстя, Банку промислово-торговельному в Горлицях, Підприємству п. Марії Чергоняк з Горлиц і вшитким іншим, што помагали організувати дванадцету Ватру.

Пониже подаем скорочений фінансовий розрахунок Свят лемківської культури в Ждині, што їх організувало ОЛ, в мільйонах злотих:

Рік
проведення

Рік	приходи з догаціями	разом з будову	втім	зиск	страта
1990	143,2	150,6	124,9	-	7,4
1991	191,-	199,1	100,7	-	8,1
1992	296,9	287,3	131,4	-	17,4
1993	321,1	391,4	263,1	-	70,3
1994	374,7	440,4	283,5	-	65,7
Разом	1.299,9	1.468,8	903,6	-	168,9

Вельким утрапліньом є доїзд до ватряного поля зо села Ждиня, бо треба їхати понад кільометер польовом, лісовом дорогом. Не є она покрита асфальтом. В тим році било барз сухо, то з той дороги безперерви уносився порох, бо авта їздили едно за другим і то в обидві сторони.

На ватряним полі треба би іщи конечно: збудувати шатню при сцені з умивальками і тоалетами, краще приготувати обийсьця вколо сцени, побудувати мосток напроти сцени для переходу артистів, ліпше підірвати гірку і поставити лавки для частини глядачів і конче для запрошених гостей. Поставити новий красни кіоск для продажі памяток ватряних. Збудувати стацію "Трафо" і переробити інсталяцію електричну, викопати нову студню і зробити нове унятя питной води з водопроводами, заасфальтувати дорогу на полі "Ватри", урядити паркінг.

В неділю пополудни під кінець "Ватри 94" одсвяткували 25 літа діяльности ансамблю пісні і танцю "Лемковина" з Білянки. Др А. Вельц - керівник Уряду реїонового з Горлиц вручив Ярославови Трохановскому, керівнику ансамблю "Лемковина" почесну грамоту, "Диплом узнання". Од ОЛ голова В. Шлянта переказав "Лемковині" гарно вирізблений флякон-пухар. Од організаторів "Ватри" ведучій концерти О. Криницький передав ювілятам гарні фігурки. Од львівської "Лемковини", керівник Іван Кушнір привитав "Лемковину" з Білянки хлібом на перекрасним вишиваним ручнику, даруючи їм той символ дружби. Керивник державного ансамблю "Верховина" з Дрогобича Мирон Дуда подарував ювілятам красний сувенір - пухар-флякон, привезений з України для нашої "Лемковини".

"Лемковина" з Білянки на сцені Ватри '94 р., диригує Ярослав Трохановський

Одсвяткування 25 років діяльности "Лемковини" з Білянки перешло в дуже сердечній атмосфері з участю славних ансамблів з України, представників адміністраційної влади, керівництва ОЛ і організаторів "Ватри 94", а найважнійше кількотисячний жичливий "Лемковині" публиці, котра не жаліла ювілятам довгих оплесків, но і "Многая літа".

П. Повазник

ПОРЯДОК ДРУГОГО З'ЇЗДУ ОБ'ЄДНАННЯ ЛЕМКІВ 12.11.1994 р. В ГОРЛИЦЯХ

- I. 8.30 - Реєстрація делегатів
- II. 9.30 1. Відкриття з'їзду та привітання гостей
  - Вибори головуєчих та секретаріату з'їзду
  - Схвалення програми з'їзду
  - Ухвалення способу голосування
  - Покликання з'їздівських комісій
    - а) мандатної
    - б) виборчої
    - в) постанов
  - 2. Звіт голови Об'єднання лемків
  - 3. Звіт головної ревізійної комісії
    - Доповнення звітів делегатами
    - Звіт мандатної комісії
  - 4. Схвалення звітів і уділення абсолюторії уступаючій управі.
- III. 12.00 - Вибори головних органів організації
  1. Головної управи
  2. Головної ревізійної комісії
- IV. 13.00 - Обід
- V. 14.00 1. Виступи гостей і дискусія
  2. Звіт виборчої комісії
  3. Перерва, засідання нововибраних органів організації і вибір їх керівництва
- VI. 16.00 1. Проголошення наслідків сформування Президії ГУ і ГРК
  2. Дискусія над пропонованими змінами в статуті і їх схвалення
  3. Дискусія над проектами документів з'їзду і їх схвалення
- VII. 18.00 - Закриття з'їзду

80-ЛІТТЯ ВИБУХУ I - ОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.

Цього року минає 80 літ від вибуху I-ої світової війни і кривавого австро-мадярського терору у 1914 р.

Не можна забути Талергофу, як не можна забути Осьвенціма, Колими, Явожна, де гинули наші невинні люди. Тоді Галичина а в цьому і наша Лемківщина були тереном боїв австро-мадярських і російських армій. На фронті проти себе воювали наші батьки - одні в австрійській другі в російській арміях.

Австро-Мадярщина для оправдання своїх поразок на початку війни почала оскаржувати галицьких русинів у зраді. Їх звинувачували в "русофільстві" і державній зраді на користь Росії. Це звинувачення невинних людей дало австрійському урядові привід до масових репресій і мало оправдати мілітарні поразки на російсько-австрійському фронті. Без суду і слідства, за національну приналежність тисячі міщан, селян і сільської інтелігенції вішали на шибеницях, деревах, телеграфічних стовпах.

"Щасливими" можна було назвати тих, котрих депортували до концтабору - мали іскорку надії на вижиття. Не всім однак судилося доїхати до Талергофу - на вулицях Перемишля мадярські жовніри розікли шаблями 46 "царських шпигунів", яких вели на станцію для відправки до Талергофу.

З села Верховня, новосандецького повіту повісили без слідства і суду шестеро селян на одній вербі в селі Північна. В Новому Санчі розстріляли греко-католицького священика Петра Сандовича, настоятеля села Брунари і його сина, студента богословія. Без слідства і суду в Горлицях 6 вересня 1914 р. розстріляли православного священика о. Максима Сандовича (похоронений в рідній Ждині). Подібні злочини траплялися майже в кожному селі.

Розстріляли і повісили понад 60 тисяч чоловік, понад 100 тисяч увязнили в концтаборах і в'язницях.

Сьогодні віддаємо честь і пам'ять варварськи замученим і загиблим у голодоморі в Україні в тайгах Сибіру, Осьвенцімі і Явожні. Не забудьмо і австро-мадярського терору часу I-ої світової війни.

Повторювати, що арештували русофілів - шпигунів це наклеп на невинних людей. Тоді на Лемківщині майже всі визнавали себе русинами. (Справа в тому, що процес присвоювання народом нової назви на окреслення своєї національності не проходить раптово. Це процес покоління). Ситуація на фронті вимагала оправдання і легко було знайти невинні жертви. Русин був чоловіком східної віри, культури і з кожного можна було зробити русофіла і зрадника.

Розпалась Австро-Мадярська імперія, пішла в забуття її габсбурська східня політика. Наші батьки - ревні патріоти, котрі придержувались старій національній назви "русин", не були ворогами власного народу!

Звинувачування "поступових русинів" - тобто

українців, що показували австрійській владі небезпечних "шпигунів" може бути помислом наших ворогів ("Пусьціць Русіна на Русіна"). Хоч може десь трафився такий випадок, що на донос місцевого шпіцля арештували невинних людей. Зрадників-юдів ніколи і нігде не бракувало. Австрійська влада мала своє розізнання в терені, що посвідчує нижче наведений документ:

Prezydium c.k. Namiestnictwa

Lwów, dnia 7 lutego 1912

L. 27/g

Wykaz rozdziału partyi ruskich w powiatach

Okólnik

do wszystkich Panów c.k. Starostów w Galicyi wschodniej tudzież w Krośnie, Jaśle, Gorlicach, Grybowie, Nowym Sączu i Pana c.k. Dyrektora Policji we Lwowie.

(Poufne - do rąk własnych)

Wzywam Pańa, aby stosownie do życzenia wyrażonego ze strony Władz wojskowych doniósł mi do dni 8-miu, jaki jest w przybliżeniu procentowy stosunek liczby ludności należącej do partji politycznych:

1) Rusofilów radykalnych (:partji Dudkiewiczza:)

2) Rusofilów umiarkowanych (:Starorusinów:)

3) Ukrainofilów.

Wymienić przytem należy głównych przywódców i agitatorów powyższych partji w tamtejszym powiecie, podając ich imię i nazwisko, zajęcie (:stanowisko społeczne:) i miejsce stałego zamieszkania.

c.k. Namiestnik Bobrzyński

Pr. 9/2 1912/L.35/pr.

В основному жертвою впала провідна сила народу - інтелігенція, студенти, духовенство, в більшості греко-католицьке, бо таке на той час було в Галичині і на Лемківщині.

У самому Львові до 20 серпня 1914 р. заарештували 1200 осіб. Вішали і розстрілювали на тюремних подвір'ях, інших вивозили до таборів. В Австрії, біля Грацу в талергофському таборі, в примітивних бараках мучили людей. Їх злочином було те, що породила їх русько-українська мати. Кували в кайдани, кололи багнетами, привязували до стовпів, запрягали до плугів, морили голодом. Епідемія тифу була наслідком антисанітарних умов та годування в'язнів часто гнилою їжою.

Особливо тяжке було життя в'язнів-священників. Над ними знущалися як над духовними провідниками народу. Змушували до найтяжчих робіт, понижували їх священичий стан. Поклали свої голови як мученики між іншими: о. Гавриїл Гнатишин з Криниці, о. Роман Прислопський з Жегестова, о. Олександр Сілецький з Дошниці, о. Володимир Полошинович зі Щавного.

Пережили Талергоф: о. Дуркот Теодозій (Ждиня), о. Волянський Стефан (Смерековець), о. Калинович Григорій (Усте Руське), о. Мишковський Маріян (Ростайне), о. Калужняцький Володимир (Бортне), о. Венгринович Еміліян (Тилич), о. Мохнацький Діонізій (Мохначка), о. Соболевський Михайло (Нова Вєсь), о. Городецький Іван (Новиця), о. Курилло Василь (Фльоринка), о. Качмерчик Теофіль (Більцарева), о. Русиняк Іван (Королева Руська), о. Хиляк Дмитро (Ізби),

о. Мохнацький Володимир (Чирна), о. Дутковський Казимір (Мшана), о. Дуркот Максиміліян (Вільховець), о. Феленчак Микола (Поляни), о. Дуркот Володимир (Мисцова), о. Чесник Захар (Гирова), о. Пиріг Данило (Тиханя), о. Прислопський Олександр (Красна), о. Войтович Яків (Чорноріки), о. Мерена Теодор (Ріпник), о. Тустяньський Кирило (Ванівка), о. Москалик Йосиф (Сянїк), о. Секежинський Йосиф (Сянїк), о. Бугера Констятин (Межибрід), о. Сембратович Юліян (Пельня), о. Шатинський Михайло (Тирява Сільна), о. Сливинський Михайло (Тирява Волоська), о. Вахнянин Володимир (Дальова), о. Жубрид Михайло (Суравиця), о. Венгринович Ілярій (Команча), о. Полянський Констятин (Чертеж), о. Полянський Володимир (Трепча), о. Полянський Олімп (Юрівці).

Не можемо бути байдужими на трагедію нашого народу в минулому, забути його страждання.

(Зі статті А.А.Д.: "Сумний Ювілей" Церковний календар на 1994 рік Православної Перемисько-Новосапчівської Епархії, с. 157 - 161, вибрав до друку М.К.)

Для доповнення вище наведеного подаємо слідуєчий фрагмент - виїмок:

"...Москва почала війну 2 серпня 1914 року і зараз же здійснила наступ на Галичину. З листа митрополита Андрея до д-ра Олесницького 22 серпня довідуємося, що "проти нас ведуть акцію ті, що підтримували москвофільство в краї: а тепер арештують наших найкращих і невинних людей, про ув'язнення москвофілів говорять, що це внаслідок доносів українців. Водночас переконують військові структури, що українці і москвофіли в однаковій мірі не заслуговують на довір'я. В цьому безголовному замішанні - писав митрополит-готовлять українцям винищення. Коритовський діє хитро супроти українців, і тому він небезпечний". В іншому листі до тієї ж особи митрополит Андрей писав, що він довірчо довідався від одного високого сановника про рішення намісника Коритовського ув'язнити всіх видатних українців, щоб з ними раз-назавжди покінчити.

Українська Загальна Рада в своєму меморіалі 18 червня 1915 року писала, що намісник Коритовський почав повне знищення українців, напр. штаб кожної австрійської армії має по тридцять польських донощиків, завдання яких представляти українців москвофілами і таким чином їх нищити, бо військо, в основному мадярські гонведи, не розбирається в українських справах і вішає всіх, хто назве себе русином..."

(І. Нагаєвський: Історія Української Держави Двадцятого Століття. Київ 1994, сторона 54)

Редакція

Czym jest demokracja?

(Wstęp)

Zyjemy w czasach, kiedy wołanie o wolność i demokrację wywołuje echo na całej kuli ziemskiej. Europa Wschodnia odrzuciła totalitarne rządy trwające prawie pół wieku, a republiki Związku Radzieckiego walczą o zastąpienie siedemdziesięcioletniego komunistycznego reżimu nowym demokratycznym ładem, czego nigdy przedtem nie mogły doświadczyć. Dramat otaczający niezwykle zmiany polityczne Europy przysłania szczególny stan, do którego nadzieja demokracji zmobilizowała narody na całym świecie. Ameryka Północna i Południowa są obecnie praktycznie półkulą demokracji: Afryka przeżywa bezprecedensową erę demokratycznych reform, a w Azji zostały zakorzenione nowe dynamiczne demokracje.

To światowe zjawisko zadaje kłam sceptykom, którzy spierali się, że współczesna liberalna demokracja jest unikalnym tworem Zachodu, który nigdy nie może być przeszczepiony do kultur innych niż zachodnie. W świecie, gdzie demokracja praktykowana w narodach tak odmiennych, jak Japonia, Włochy czy Wenezuela, instytucje demokracji mogą słusznie rościć sobie prawo do powoływania się na ogólnoludzkie aspiracje wolnościowe i samorządowe.

"Freedom House", organizacja naukowa, mająca swoją główną siedzibę w Stanach Zjednoczonych, publikuje roczne sprawozdanie, które ocenia każdy kraj według swego stopnia demokracji i swobód obywatelskich - dwóch podstawowych kryteriów każdej demokracji. W roku 1990 "Freedom House" oszacowała, że 61 spośród 167 suwerennych państw, stanowiących 39 procent ogółu ludności, było w pełni wolne. Jednakże, nawet te dane są przestarzałe. Nie odzwierciedlają one bowiem pełnego zakresu rewolucji demokratycznych w Europie Wschodniej, łącznie ze zjednoczeniem Niemiec, rewolucyjnymi zmianami zachodzącymi w republikach Związku Radzieckiego, ustanowieniem wybranych rządów w takich krajach, jak Nikaragua, Panama, Namibia i kraje bałtyckie, oraz planami przywrócenia demokracji w Nigerii. Ponadto, ferment demokracji nadal się rozprzestrzenia: od Mongolii do Tajwanu, w Afryce od Senegalu, Gabonu, Konga do Angoli oraz, co najbardziej zaskakujące w Afryce Południowej.

Jednakże, gwałtowny wzrost wolności w okresie ostatniego dziesięciolecia w żaden sposób nie gwarantuje jej sukcesu. Chester E. Finn, Jr., profesor nauk społecznych i politycznych w Uniwersytecie Vanderbilt, stwierdził w uwagach przed grupą nauczycieli i urzędników państwowych w Managui (Nikaragua): "To, że ludzie naturalnie wolą wolność od ucisku można przyjąć za oczywiste. Ale to nie to samo, co stwierdzenie, że demokratyczne systemy polityczne będą się z czasem same tworzyć i utrzymywać. Wręcz przeciwnie. Idea demokracji jest trwała, ale praktyka niepewna".

Demokratyczne wartości mogą dziś być odradzane,

але widziane przez pryzmat historii ludzkości, od czasu Rewolucji Francuskiej pod koniec XVIII wieku do powstania jednopartyjnych reżimów w połowie XX wieku, większość demokracji była krótkotrwała. Fakt ten nie jest powodem do pesymizmu czy desperacji, przeciwnie, stanowi wyzwanie. Podczas, gdy pragnienie wolności być może jest wrodzone, praktyki demokracji trzeba się uczyć. Czy zawiasy historii będą nadal otwierały drzwi wolności i sposobności zależy od oddania i zbiorowej mądrości ludzi - nie zaś od jakichkolwiek żelaznych praw historii, a na pewno nie od wyobrażonej łaskawości przywódców.

W przeciwieństwie do niektórych postrzeżeń, zdrowe demokratyczne społeczeństwo nie jest po prostu areną, na której jednostki dążą do osiągnięcia swoich osobistych celów. Demokracje kwitną, gdy są pielęgnowane przez obywateli gotowych do wykorzystania swojej z trudem zdobytej wolności w życiu swojego społeczeństwa - dodając swoje głosy do publicznych debat, wybierając przedstawicieli, którzy będą odpowiadali za swoje czyny oraz akceptując potrzebę tolerancji i kompromisu w życiu publicznym. Obywatele demokracji mają prawo do wolności jednostki, ale również dzielą z innymi odpowiedzialność za kształt przyszłości, która będzie otaczała podstawowe wartości wolności i samorządności.

(За виданням: United States Information Agency, Grudzień 1991, стор.2-3)

Інститут для Демократії у Східній Європі - Institute for Democracy in Eastern Europe - Idee -

постав у 1986 році в Нью-Йорку і є фундатором Інституту на Речеву Демократії в Європі Вшходній - фундації зареєстрованої у Польщі у 1991 р. Засновниками IDEE в Нью-Йорку були ініціатори поставоного на початку 1982р. Комітету Допомоги "Солідарності" - Ірена Лясота, Якуб Карпінські, Eric Chenoweth.

Невелика, як на американські умовини фундація допомагала - протягом кількох років неофіційно - різного рода підпільним і незалежним організаціям і громадським ініціативам в країнах Середньо-Східної Європи, доходила навіть до найменших осередків.

Виходячи зі заложення, що умовою існування демократичного суспільства є різноманітність ініціатив і публікацій незалежних від влади і пануючих, IDEE: ню-йорський і варшавський ведуть далі свою діяльність в державах цього регіону Європи, підкреслюють вагу контактів між народами, що проживають у Середньо-Східній Європі.

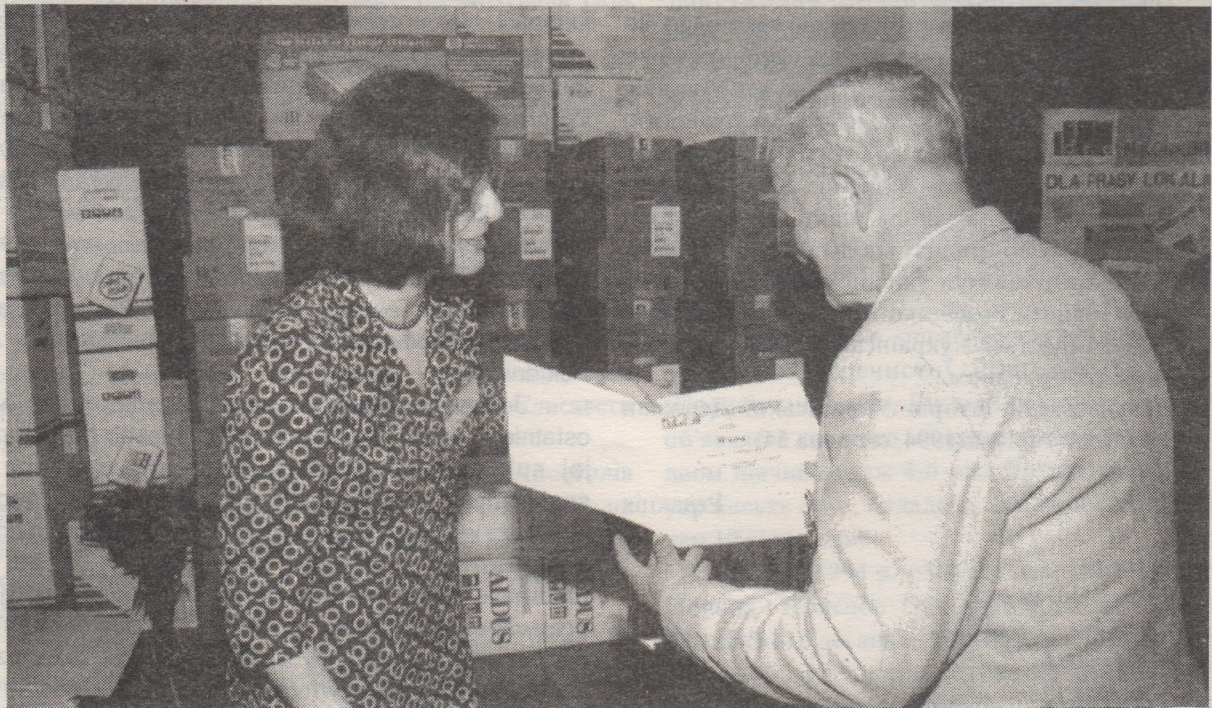
IDEЕ:

- допомагає незалежним громадським і політичним рухам у країнах Східної Європи,

- допомагає організаціям, яких діяльність служить становленню демократичного і плюралістичного ладу в посткомуністичних державах,

- піддержує невеликі часописи,

Директор IDEE п. Моніка Агопсовіч вручає грамоту нагороди головному редакторові "Ватри" Михайлові Ковальському, Варшава 12.06.1994 р.

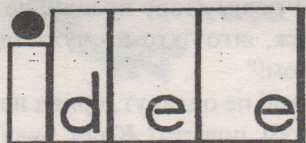
- помагає ініціативам, зокрема місцевим, що служать порозумінню між національними групами,
- доводить до західньої громадськості, недоступні деінде англломовні інформації про ті рухи,
- видає від 1988 р. англломовний політичний кварталник "Uncative Minds" (Незневолені уми), кольпортований в західній Європі, США і Канаді і - безплатно - в Середньо-Східній Європі,
- видає польськомовну серію "Konfrontacje" (деякі її томики вийшли також іншими мовами),
- веде базу даних, що обіймає часописи і видавництва та політичні рухи, IDEE має свою частку в змінах, що зайшли останніми роками у Польщі, Чехії, Словаччині, Угорщині і тих, що проходять у Болгарії, Румунії і Прибалтиці.

IDEE:

- стремить полекшити контакти між політологами і політичними діячами зі Сходу і Заходу.
- щороку організує конкурс для льокальної преси.
- розпочав у 1991 році програму "Centers of Pluralism".

У всіх своїх програмах допомоги IDEE керується переконанням, що оживлена дискусія і вільний обмін думок є основними умовами розвитку стабільних демократичних установ.

(переклав з матеріялів IDEE М.К.)

Instytut na rzecz Demokracji w Europie Wschodniej

przyznał
redakcji gazety

Watra

nagrodę trzeciej kategorii

w III edycji KONKURSU DLA PRASY
LOKALNEJ

Dyrektor IDEE

Monika Agopsowicz
Monika Agopsowicz

Koordinator Programu

Krzysztof Jaszczolt
Krzysztof Jaszczolt

Warszawa, 12 czerwca 1994 r.

Грамота признаної редакції "Ватри" нагороди.

Але-змеся дочекали ...реприватизації!

Так можна підсумувати розмови, в яких зацікавлені на Лемківщині розмовляють часто з найвищим обуренням.

6 травня 1994 року записав я окреми виводи.

Марина: Погребали вшитки наши майже 50-літні надії на повернення нашої власності, чесний розрахунок і моральне признання наших кривд.

Митро: А чого доброго в Польщі ви хтіли сподіватися?

Ваньо: Та тото, што робили з нами і тепер не дуже инакше, чи не превишат сталінски методи:

Настя: Тото можна било предвидіти юж з самого посилювання в масовій пропаганді антиукраїнського наставління, промовчування історичної правди і фальшивого очорнювання.

Петро: Тото, што вчера повідав міністер польского уряду в справах реприватизації пан Качмарек, то є повна підтримка повоєнного бандитского пограбування і є без моральних підстав і будьякого права. Мі не містится в голові, што вшитким національним меншинам та й самим полякам приготувили закон, який становит, штоби цілком не вертати "в натурі" - не вертати нич з пограбуваного а в тот сам час Премер Уряду пан Павляк погоджуєся вернути вшитки маєтки і виплатити одшкодування вшитким жидам. Провадят тіж дискусії про "мирні" узгоджиння оддаваня маєтків німцям.

Марина: Ой, Господи! А то дочекали-змеся. Та й молодим треба знати, як дальше жиєме в неволи, без права до свойого.

Петро: Тепер може "новорусиньски" і "лем - лемківски" "помагери" зрозуміют до чого і кому били потрібні їх сепаратистични поділи і антиукраїнски виступи, за яки разом зо вшиткими і їм заплаати не буде. Як до переселення і до дальшого винищення нас в Польщі ми вшитки назначени разом - неподільно, без огляду на вірування.

Настя: Цікаво, што на то повіст польский Костел? Чи не стане він в обороні наших безмірних кривд?

Михав: А ви што, мате таку надію? Та чи до того часу Костел брав нас коли-небудь в яку оборону: - Нас, - виганяних, забиваних, мордуваних священників, нищених церков? ..Чи признали нам хотяйби повне залегалізування грекокатолицкого обряду, одданя нам і православним церков і маєтку? То ви так наївни і в Польщі сподіватєся якисой справедливости і пошани наших національних меншин? Видите, они сами посварени, але так ксьондзи як і влада, ліва чи права, знают і то згідно, як придушувати, штоби ми престали в них існувати хотяй би як найменша одрубніст. Для нас не є фондів навет на утримання свойой організації, домівок, чи газети. А ми і далі не знаєме, як нам бити собом.

Ваньо: Возте до уваги і тото, што вчера - 5 мая - пан Качмарек наголошував публично про неповертання

забраного майна, то в тім часі в Бескидах провадили військови маневри. Коло границі з Україном вояки зо псами глядают чи не українських "диверсійних духів" а над ними гелікоптери проганяют їх в повітрі. Треба додати: маневрує ту "Надвіслянске військо" - продовжиня формації К. Б. В. - "богатерско" вславленої проведенєм акції "Вісла".

Марина: Та подумати іщи, што тоти кривдителі вірят в Бога, ходят до костела і кричат про їх "християньски вартости".

Ваньо: Ви повідате про костел, то позвольте, што припомну слова Шевченка "Не гріє сонце на чужині" і "Полякам" (...) то звідаєме вас: В кого іщи хочете вірити?

Марина: Ой так, так. Якби влада хтіла нам хотяйби лем землю оддати, то не зволікала би так довго.

Петро: Чи ви не розумієте, што чи не більшіст поляків нияк не можут стерпіти, што повсталала вільна Україна, і хотяй на нас хочут собі помститися.

Митро: Я повім стару правду, не лем што "чуже не гріє", але тіж, што "хто по чуже іде з мішком, по того чорт з візком!"

Ваньо: Землі не оддадут, кривд не направлят! То, што я мам дітям повісти? Коли буде конец нашого оскаржування без доказування нам вини? Коли практично в Польщі не буде конечно укривати свое походжиння, національніст і віру? Навет наймолодше наше покоління практично довідуєся, што в Польщі не видно кінця наших кривд.

Настя: О, юж надіжджат "ваш" автобус. То напиште дашто до газети. Чи юж нихто навет словом не стане в нашій обороні?

Записав Ваньо Фуджак

Об'єднання Лемків
Член прихильник ОУП
Zjednoczenie Łemków
Członek wspierający ZUWP
38-300 Gorlice, ul. Hallera 20 m. 19
tel.: Szymbark 36, Wysowa 145

L. dz. 63/W/94

Gorlice, 1994. 09. 03

Prezydent RP Lech Wałęsa
Premier Waldemar Pawlak
Marszałek Sejmu
Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów
Minister Przekształceń Własnościowych
Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa
Przewodniczący Klubów Parlamentarnych
Posłowie województw, w których zamieszkują wysiedleni w akcji "Wisła".

Zjednoczenie Łemków, reprezentujące Ukraińców z Łemkowszczyzny, od kilku lat w petycjach kierowanych do

najwyższych władz oraz w bezpośrednich kontaktach z parlamentarzystami podnosi problem ewidentnych krzywd Łemków, które są następstwami, potępionej przez Senat RP, represyjnej, dokonanej w stylu stalinowskim akcji wysiedleńczej w roku 1947. Pisemne wystąpienia do prezydenta RP, premiera, marszałka Sejmu popierane były tysiącami podpisów osób pokrzywdzonych, domagających się zwrotu zagarniętego im przez władzę ludową mienia prywatnego i społecznego.

W Sejmie złożony jest poselski projekt ustawy o reprivatyzacji. Jednocześnie w końcowej fazie opracowania jest projekt rządowy te same ustawy. Projekt rządowy nie przewiduje zwrotu w naturze nawet mienia nie rozdysponowanego. Szczególną sprawę stanowi zwrot lasów zabranych przez Państwo wysiedlonym w akcji "Wisła".

Na posiedzeniu Sejmu w dniu 02. 09. 1994 r. w odpowiedzi na interpelację poselską Minister Przekształceń własnościowych Wiesław Kaczmarek przedstawił założenia polityki Państwa wobec lasów, która zakłada państwową ich własność. Podany przez p. ministra uzasadnieniem odmowy zwrotu lasów prawowitym właścicielom prywatnym jest potrzeba właścielskiego narzędzia pozwalającego resortowi na dokonywanie koniecznego zalesiania, wobec zjawisk stepowienia i naruszonych stosunków wodnych! Podany przez p. ministra powód nie jest zasadnym i wystarczającym argumentem, by mógł stanowić poważną podstawę odmowy zwrotu, eksploatowanych przez Państwo, przez prawie pół wieku, prywatnych lasów. W wielu państwach lasy prywatne stanowią większość zasobów leśnych kraju nie są przeszkodą w prowadzeniu przez rządy racjonalnej polityki leśnej. W naszym terenie praktyka pokazuje, że to właśnie lasy prywatne są przykładem gospodarności i troskliwego traktowania. Powyższą ocenę potrafi my przekonywująco uzasadnić na miejscu mającym w tym względzie wątpliwości. Pracownicy właściciele z uczuciem bólu patrzą na skutki gospodarowania obecnego administratora ich ojcowizną. Zjawiska stepowienia i naruszenie stosunków wodnych to rezultat stosowanej gospodarki w minonym półwieczu.

W warunkach górskich las stanowił i stanowi nieodłączną część składową gospodarstwa rolnego. Nas, także tych którzy z wygnania powrócili na ojcowiznę, p o z b a w i o n o t e j podstawowej własności tj. lasu. Przejęte przez Państwo po akcji "Wisła" lasy - bo "nie pozostawały we władaniu właścicieli", których pod lufami karabinów wywieziono setki kilometrów od ich sadyb - stanowiły najczęściej nieduże działki a sumarycznie łemkowskie lasy stanowią niewielką część ogólnej powierzchni lasów w kraju. Ich zwrot w naturze nie zmieni proporcji własności lasów w Polsce i nie tylko, że nie będzie przeszkodą ale przeciwnie: będzie wsparciem w prowadzeniu racjonalnej gospodarki leśnej Państwa.

Niepokój hipotecznych właścicieli lasów wywołuje fakt uchylecia przez Uchwałę nr 33 RM z dnia 07. 06. 1994 r. paragrafu 4. Uchwały nr 86, co daje możliwość Państwu zbywania spornych lasów.

Wobec powyższych zwracamy się o:

1. Zwrot w naturze lasów przejętych przez Państwo wysiedlonym w akcji "Wisła",
2. przywrócenie Uchwale nr 86 paragrafu 4.,
3. niezwłoczne uchwalenie przez Parlament ustawy o reprivatyzacji, która naprawi możliwie najpełniej krzywdy wyrządzone wysiedlonym,

4. utworzenie funduszu reprivatyzacyjnego, z którego byłyby przyznawane odszkodowania za mienie rozdysponowane.

Istnieją podstawowe prawa człowieka, które winno się przyjmować z założenia ze względu na ich pierwotność wobec ustanawianych przez ludzi. Jednym z tych praw jest prawo do własności, osobistej i prywatnej. W powojennej rzeczywistości w Polsce rażąco naruszono to prawo w stosunku do m. in. obywateli polskich narodowości ukraińskiej. W tworzonym obecnie państwie prawa opieranie regulacji prawnych na krzywdzie jego obywateli jest wielce niepokojące. Nie jest to budowanie trwałych, stabilnych, dających obywatelom poczucie sprawiedliwości fundamentów kraju.

Wyrażamy nadzieję, że świadomość rzeczywistości, czynna postawa i poczucie odpowiedzialności ludzi, od których zależy przygotowanie oraz uchwalenie tak ważnej ustawy zdecydują, iż będzie to mądre i dobre "prawo" ku pożytkowi zarówno kraju jak i jego obywateli.

Sekretarz
Zarządu Głównego
Zjednoczenia Łemków
(-)
Piotr Szafran

Przewodniczący
Zarządu Głównego
Zjednoczenia Łemków
(-)
Wacław Szlanta

Ольга Мирна - член гуртка "Просвіта" в Лосю к. Криниці, (знімок з часів перед виселенням).

ОБ'ЄДНАННЯ ЛЕМКІВ

Управа гуртка у Вроцлаві

ZJEDNOCZENIE ŁEMKÓW

Zarząd Koła we Wrocławiu

50-079 Wrocław, ul. Rуска 46a

tel. 44-39-54

o r a z

HELSIŃSKA GRUPA DZIAŁANIA NA RZECZ OBRONY PRAW LUDZKICH i OBYWATELSKICH
przy Zarządzie Koła ZUWP we Wrocławiu

L.ż.: 6/94

Wrocław, '94.06.18

Helsińska Fundacja

Praw Człowieka

W a r s z a w a

dot.: udzielenia pomocy prawnej dla opracowania zażalenia do europejskich struktur polityczno-prawnych w związku z położeniem ukraińskiej mniejszości narodowej w Polsce, spowodowanym zbrodniczą akcją "Wisła" i jej skutkami.

Szanowni Państwo,

w załączeniu przekazuje się Kierownictwu HFPC we Warszawie pisma

- L.ż.: 4/94, z dnia '94.06.09, i

- L.ż.: 5/94, z dnia '94.06.14,

z załącznikami /załączniki już w posiadaniu HFPC od momentu ich przesłania/, w sprawie o które uprasza się udzielenia pomocy prawnej dla sformułowania zażalenia, które ma być skierowane do odpowiednich europejskich i onz-towskich struktur polityczno-prawnych w związku z położeniem ukraińskiej mniejszości narodowej w Polsce, spowodowanym zbrodniczą akcją "Wisła" i jej skutkami oraz upartym niezwiązaniem przez władze III RP zgłaszanych problemów.

Jest to ostatnia próba załatwienia spraw własnymi siłami w kraju przed zwróceniem się do międzynarodowych organizacji: Światowej Federacji Łemków i Organizacji Obrony Łemkowszczyzny.

ZJEDNOCZENIE ŁEMKÓW
ZARZĄD KOŁA
we Wrocławiu, ul. Rуска 46A
- Tel. 44-39-54

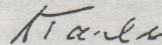
Z poważaniem

staży przedstawiciel ZG ZŁ na spotkania w HFPC

i

sekretarz ZK ZŁ we Wrocławiu

oraz HGDnROPLiO

/Lew Gal/

ZWIĄZEK UKRAJŃCÓW w POLSCE
KOŁO we Wrocławiu
HELSIŃSKA GRUPA DZIAŁANIA
NA RZECZ OBRONY PRAW
LUDZKICH i OBYWATELSKICH
ul. Rуска 46 „a”, tel. 44-39-54
50-079 Wrocław

Otrzymują: ZG ZŁ - Gerlice,
ZG ZUWP - Warszawa

Письмо Об'єднання Лемків Управи Гуртка у Вроцлаві до Гельсінської Фундації Прав Людини

**Покликати до дій організацію депортованих польським урядом
та владами Польщі для оборони
їх громадянських, національних
та майнових прав.
(Дискусійна стаття)**

У "Ватрі" ч.3 (6) з липня 1994 р. в статті Льва Гала п.з. "Чи буде реприватизація у Польщі?" подано огляд зусиль з боку українського суспільства та його організацій у Польщі за привернення майнових та національних і громадянських прав депортованим у злочинній, переступницькій акції "Вісла" в 1947 році. Подано також перелік негативного становища в полагоджуваних вказаних питань всіх чергових урядів та

влад Польщі від 1948 р. аж до нині!

На цій підставі сформульовано думку, чи не було б корисним покликати до дій окрему організацію до ведення всіх справ пов'язаних з питаннями привернення депортованим належних їм - а безправно відібраних - прав. Існуючі-бо суспільні та культурні організації українського суспільства перевантажені багатьма іншими питаннями, які вимагають негайного вирішення

(м. іншими головно фінансовими, з браку постійних джерел фондів), та не дозволяють всеціло зайнятися проблемами боротьби за належні права.

Ця думка дозрівала в різних середовищах нашого суспільства, що виявилось у розмовах проведених на "Ватрі 94". З такою думкою виступав вже вчасніше Михайло Донський (голова Ревізійної Комісії ОЛ), він представив зацікавленим проєкт статуту такої організації депортованих для ведення всіх справ пов'язаних з відстоюванням прав депортованих, які погвалтувала і відібрала депортованим держава. Іменно ця же держава - організатор депортацій та всіх дій, які довели до винесення законів - декретів, котрими - Вона держава - пограбувала власність - майно рухоме та нерухомості депортованих, - і перебрала у власність Скарбу держави - стаючи Державою-грабіжником.

Боротьба за права депортованих громадян, за привернення їм не лише прав громадян тої Держави взагалі, але і прав громадян - членів національних меншин а також прав майнових і релігійних (як членів окремих віроісповідних, не-римокатолицьких суспільств!), прав на привернення загарбаного і пограбованого майна так індивідуального - особистого, як і суспільного-громадського, спілкового, церковного - вимагатиме витрати багато часу та високої сконцентрованості, зосередження сил різних спеціалістів - фахівців, найперше юристів-правників!

На зустрічах зацікавлених на "Ватрі 94" в часі розмов Михайло Донський говорив про співдіяння нашої будучої організації депортованих з іншими подібними організаціями, що діють за кордоном Польщі (головно в країнах бывшего ССРСР), з перспективою утворення-покликання якоїсь міжнародної федерації подібних організацій депортованих, які мають до розв'язання подібні питання.

Треба взяти до уваги, що ГУ ОЛ за посередництвом свого постійного представника на чергові стрічі представників національних меншин з представниками Гельсінської Фундації прав людини в Варшаві зложила внесок про юридичну - правну допомогу в сформульованні скарги з нашого боку до міжнародних європейських інституцій проти нехтування наших природних та людських прав з боку польських урядів та державних влад.

Так поволі рисуються головні напрямні діяння та цілі задуманої організації депортованих.

Членами так подуманої організації депортованих могли б бути так особи фізичні, як і юридичні - правові, це значить поодинокі громадяни покривджені в злочинній акції "Вісла" та інших депортаційних діяннях Держави (вже можна назвати кільканадцятьох поважно заангажованих людей) як і цілі організації чи установи (так звані збірні "спираючі" члени).

Питання такої організації депортованих та потреба її покликання були дискутовані серед групи членів гуртка ОЛ як і ОУП у Вроцлаві та серед членів "Гельсінської групи діяння для оборони прав людини, громадянина та дітей", яка від кількох років діє при УГ ОУП у Вроцлаві. В тих середовищах оця ідея-думка покликати організацію для безпосереднього захисту та

привернення повних прав громадянам депортованим владами Польщі, - винними оцього нещастя, трагедії та злочину - має повну підтримку.

Питання: покликати до дій так подуману організацію депортованих у Польщі - повинно опинитися в порядку денному II З'їзду ОЛ та стати темою його обрання та рішень. До цього часу ініціатори підготують подрібно проєкт статуту.

Зауваження та пропозиції в представлених питаннях ініціатори просять присилати на одну з нижче наведених адрес:

1. Helsińska Grupa Działania na Rzecz Obrony Praw Ludzkich i Obywatelskich przy Zarządzie Koła ZUwP,
ul. Ruska 46 a, 50 - 350 Wrocław
2. Zjednoczenie Lemków Zarząd Koła, ul. Ruska 46 a,
50-350 Wrocław
3. Michał Doński, ul. Hallera 37, 38-300 Gorlice

Підготували до друку
Лев Галь і Михайло Донський

Об'єднання Лемків
Головне Правління
38 - 300 Горлиці

Ч.п.181/94

Горлиці, 9.09.1994р.

Пан Генадій Удовенко
Міністер закордонних справ України
Київ

Об'єднання лемків у Польщі звертається до Вас з проханням задіяти у компетентних чиновників, щоби Організація Об'єднаних Націй проголосила рік 1995, роком Никифора Епіфанія Дровняка, маляра самоука, українця з Лемківщини, що проживав і творив у Криниці. Його, як всіх лемків у Польщі, виселено акцією "Вісла". З виселення він повертався кілька разів, бо його кілька разів виселювано. Коли остаточно повернувся з виселення Уряд міста Криниця змінив йому родове прізвище на урядово надане "Криніцкі" і тому тепер є він відомий як Нікіфор Криніцкі.

В 1995 році припадає 100 річниця народин Никифора Епафанія Дровняка, славного маляра, самоука з Криниці, тому робимо заходи прославити його 100 річча народин.

Маємо надію, що Ваше посприяння в цій справі не буде даремне.

З дружнім до Вас вітанням
Секретар ГУ ОЛ
Петро Шафран

Голова ГУ ОЛ
Василь Шлянта

До 60-ліття “Нашого Лемка”

У січні 1994 р. минуло рівно 60 років од появи “Нашого Лемка” - першої української газети для лемків. Львівське товариство “Лемківщина” вирішило відзначити цю славу дату. Мені, як засновнику і першому головному редакторові цього двотижневика, доручено написати ювілейну статтю. Радо виконую це почесне замовлення.

Після складення екстерном у гімназії в Кракові екзаменів у березні 1933 р. я написав цикл публіцистичних статей про Лемківщину до щоденника “Новий час” і тижневика “Народна справа” у Львові. Всі вони були надруковані. У серпні 1933 р. я поїхав до Львова подати документи на зарахування мене на юридичний факультет Львівського університету, але мені - як українцеві - відмовлено.

По цій невдачі я став намаляти львівського видавця українських часописів та книжок Івана Тиктора, щоб він почав випускати окрему газету для лемків, бо тоді над Лемківщиною нависли чорні хмари: йшла приспішена суцільна польонізація краю, назрив релігійний розкол, здійснено відрив Лемківщини від Перемиської єпархії та утворено окрему Апостольську адміністрацію: введено в школах буквар Трохановського, з метою творення окремої лемківської мови тощо. Тиктор мене терпеливо вислухував, бо почував себе зобов'язаним за сенсаційні статті про край лемків, за які я не вимагав гонорару. Проте не відразу охоче сприйняв мої пропозиції. Ці нелегкі переговори тривали чотири місяці, мене підтримувало товариство “Просвіта”, лемківська комісія при ньому, деякі тикторівські редактори (Дм. Паліїв, Ю. Шкрумеляк), дехто з духовенства собору св. Юра і з кооперативних центрів. Нарешті Тиктор погодився видавати окрему лемківську газету, яка дістала назву “Наш Лемко” і друкувалася українською мовою та діалектом. Неабияку роль у народженні цієї газети відіграло, як безробітного, особисте бажання закріпитися у Львові.

Коли Тиктор оголосив в своїх газетах рішення видавати окрему газету для Лемківщини, до Львова приїхав Юліян Тарнович. Видавець знав його з лемківських оповідань, які дехто звав Стефаниківськими (вони друкувались в триденнику “Наш Прапор”). Тиктор запропонував пана Юліяна на співредактора газети для лемків. Я привів до видавничого підприємства Михайла Дудру (лемко з Гладишова). Таким чином була створена тричленна редакційна колегія: Петро Смереканич - головний редактор, Ю. Тарнович і М. Дудра - редактори. Практично всю чорну редакційну роботу тягнули ми удвох, бо занедужала мати Дудри й він поїхав на рідну Горличчину. З часом утворився гурток дописувачів, які оживлювали газету актуальними кореспонденціями з терену подій.

Я не пробував зтягнути до редакції поета Б. І. Антонича, який тоді живився у Львівському університеті, а він чомусь не завігав до “Нашого Лемка”, хоч, як безпосередньо зв'язаний з Лемківщиною, знав про його вихід у світ.

Лемківський ансамбль зі с. Курів (Пряшівщина) на сцені "Ватри" '94. На першому плані (в парі) проф. Микола Мушинка

Тиктор платив мені й Тарновичу по 25 злотих за кожний номер газети, тобто по 50 зл. місячно. Цього ледве вистачало на скромне харчування. Допомогало те, що я мешкав безплатно у студентському гуртожитку “Академічний дім”. Тарнович, як одружений і батько двох дітей (його жінка жила на Римаівщині), дістав ще роботу в адміністрації тикторівського видавництва, а я залишився при цій мізерії. Проте працювали ми злагоджено: я надавав часописові політичний напрям, а мій напарник здебільшого писав на господарські теми.

Мені не було відомо, що тоді у Львові проживав лемківський прозаїк Григорій Гануляк, власник невеличкого видавництва, мурованого осібняка та вілли в карпатському курорті Гребенів. Якщо б я знав про це то напевно почав би випуск “Нашого Лемка” не з Тиктором, а мабуть з Гануляком. Тарнович теж нічого не підказав, хоч і він і лемківський письменник походили з одного села (Синява, пов. Сянік).

У цьому редакційному процесі у мене зародилася ідея випустити у світ першу лемківську читанку. Тиктор схвалив мою ініціативу і я зредагував цю невеличку книжечку, написавши основний матеріал, а саме “Короткий опис Лемківщини” з географічною картою, “Што ми лемки за одни” (діалектна бесіда свідомого лемка з несвідомим), “Про велику лемківську еміграцію в Америці”, “10 тверджень про Талергоф”, “Лемківська культура”, “До чого лемкам у горах треба братися?”

(економіка), “Творім власну інтелігенцію на Лемківщині”, “Свідома лемківська молодь”, “Як раз баби в селі завели ряд” (байка діалектом).

Деякі мої матеріали як у читанці, так і в газеті підписувались моїм літературним псевдонімом Григорій Мариндя. Тарнович написав до читанки оповідання “Старий Сидір” (діалектом) і ряд статей господарського характеру, “Як будувати добру і здорову хату” (з планом), “Управа лук і сіножатей”, “Лісова господарка” тощо. Книжку включно з обкладинкою, ілюстрував художник Є. Козак, редактор сатирично-гумористичного журналу “Комар” у видавництві Тиктора.

Я ще хотів надрукувати в читанці на високому фаховому рівні важливу для лемків історичну розвідку про назви Русь-Україна і звернувся до відомого львівського історика Івана Крип'якевича з проханням здійснити мій задум, але вчений відмовився, посилаючись на брак часу через велику зайнятість. Видавець заплатив нам, авторам за читанку по 150 зл. Порівняно з 500 зл., які заробляв щомісячно Ю. Шкрумеляк за редагування “Народної справи”, “Дзвіночка” і календаря “Золотий колос”, це не надто багато, тому працювалось нам, лемківським редакторам, переважно на ентузіязмі. Щоб Тиктор не нарікав дуже, що читанка обійшлась йому надто дорого, я особисто зібрав для нього чималеньку суму за рекламні оголошення, надруковані в кінці книжки.

Тиктор був мною невдоволений, вважаючи, що я його підвів. Лемківська читанка лежала на складі, не посипалися з Америки передплатники “Нашого Лемка”, тираж газети на Лемківщині був надто мізерний, бо її шлях до краю лемків заблокували москвофіли: вони вициганили у міністра Перацького гадючі фонди на видавання власної газети “Лемко” у Криниці й ним безкоштовно засипували всі лемківські села. “Наш Лемко” став збитковим для видавця Тиктора. Крім цього, підприємець опинився під ударами дорікань з боку поляків, мовляв, мало йому Східної Галичини, то ще пхається ген аж під Краків.

Під тиском цих обставин Тиктор звільнив мене з роботи навесні 1935 р. і передав редагування газети Тарновичу з наміром зовсім вивести “Нашого Лемка” із свого видавництва, яке назвав концерном “Українська Преса”.

Мені було прикро покидати рідне дитя, яке завдяки мені звелося на ноги, але я спокійно скорився долі, бо моєю задушевною мрією було здобути вищу освіту. Така перспектива і заясніла переді мною, бо я поробив заходи, щоб дістати стипендію в Українському науковому інституті в Берліні. Стипендію мені наділили, однак Львівське воєвідство рішуче відмовило мені у виїзді за кордон. Щойно повернувшись до батьків, простих селян на Лемківщині, ясельський староста Маросанії, поляк угорського походження, дозволив мені видати закордонний паспорт, щоб політичним шляхом, без репресій позбутися мене. Таким чином, неначе продовжуючи славу традицію виїзду синів України до Західної Європи по науку, я поїхав до столиці Німеччини здобувати вищу освіту, де успішно закінчив Берлінський інститут економіки (Віртшафтсгохшуде Берлін) в 1939 р.

Тиктор таки “випхав” газету для лемків із свого

концерну. Тарнович притулив її до видавництва Таранька “Світ дитини” і редагував її до 1939 р., написавши “Ілюстровану історію Лемківщини” і низку інших книжок про край лемків.

Вагомою історичною подією стала поява “Нашого Лемка” і “Першої лемківської читанки”. Відомо, що над поширенням української національної свідомості серед лемків самовіддано, як щирі патріоти, працювали вчителі та священники ще за Австро-Угорщини. Завдяки їм шкільництво на Лемківщині було доведене мало не до розквіту. В умовах Польщі, коли державним апаратом цілеспрямовано руйнувалися здобутки лемківської школи, нелегку роботу над освітою і самосвідомістю лемків став продовжувати окремих друкований орган. Завдяки ньому успішно велась далі також систематична ідеологічна боротьба з москвофілами, які ширили серед населення отруйну баламуту і тягнули край лемків до тупцювання на місці.

Заохочування молоді до навчання в гімназіях та інших школах, до науки ремесла мало певні зримі наслідки: зросла кількість лемків у перемиській гімназії до понад 30, щораз більше молоді з Лемківщини виїжджало до Львова на ремісничі та кооперативні курси.

Українська книжка і газета знаходили серед лемків щораз більше читачів.

Поволі, але поступово ламався застарілий консервативний стереотип господарювання у лемківському селі (“буду газдувати так, як мій няньо”) і нові, поступові форми газдування щораз більше прищеплювалися в лемківських горах.

Петро Сороканич.

(за “Нашим Словом” ч.33-34 - 14.8 і 21.8.94)

...Ждиня...

(зі споминів о. митр. Степана Дзюбини, що приготувляються до друку)продовження з попереднього номеру

Я приїхав до Ждині без гроша при душі. Парохіяни бачили мою бідність і вирішили якось мені допомогти. Був в Ждині великий ліс, росли в ньому гарні ялиці. За згодою о. пароха дві чи три з них газди стяли і завезли продати до тартаку а мені вручили отримані гроші. За них купив собі велику бараницю і пелерину проти дощу. Добре було закутатися в зимі, коли я їхав за товаром до кооперативи, до Горлиць 27 кілометрів фірманкою.

Коли я відвідував вірних з йорданською водою по так званій “коляді” то приймав я грошеві жертви тільки від багатших і давав це бідним, яких в селі не бракувало. По роках виявилось наскільки люди були мені вдячні за ті невеликі гроші. Одна з жінок прислала мені, виїхавши до Канади кілька доларів. бо пам'ятала, як я їй колись поміг у великій біді і сердечно мені за це дякувала.

При церкві в Ждині 1938 (1939 ?) рік

Прихід зими, Різдво, коляда означали також, що й нашим спортовим вправам на площі прийшов кінець. Не можна було однак допустити до занепаду моєї праці з молоддю, яка кожної миті могла пригадати собі про шинки і горівку.

І знов я мав велике щастя. В читальні Качковського почав я робити для молодих популярні виклади з астрономії, фізики, географії, математики а потім і історії. Цікавих послухати сходилося також багато до великого читальняного залу. Молодь дуже тягнулася до знань. О. Ардан радо погодився позичити зацікавленим книжки зі своєї гарної бібліотеки. Корисна книжка писана українською мовою була ще тоді рідкістю в лемківських селах, а що вже говорити про села русофільської орієнтації, яким і була Ждиня. Однак молодь наче забула про погляди батьків і дуже охочо взялася читати. Які це несло шкоди москвофільству - можна собі тільки уявити.

Про астрономію, чи географію говорив я широко і використовував всі свої знання, натомість обережніше треба було діяти з історичними темами. Мав я в пам'яті досвід о. Ардана, який не вміючи обійтися без слова "український", не зумів прихилити упереджених до цього слова ждинян. Отже я вирішив поводитися обережніше: ніколи цього слова не вживати, замість нього вставляти "наш", "наше" але все таки робити українську роботу. І це вдавалося, хоч з причини перенесення мене на іншу парохію таки не вдалося мені відверто вжити це зачароване слово. Однак я впевнений, що я б зміг сказати, а ждиняни були б вже настільки приготовані, щоб проти нього не протестувати.

За зиму встиг я зорганізувати драматичний гурток. Поставили ми пєсу "Свєкруху", "Свідків", "Які хворі, такі доктори" та інші малі пєси (скєчі). Тут також показали себе сільські таланти. Один непоказний хлопець Фусяк, але як він грав, яку мав уяву, скільки завжди вмів додати свого до вивченого тексту! Він завжди добивався того, що з його ролі всі сміялися так, що "боки зривали", хоч

того і не було в тексті пєси. Наш гурток об'їздив сусідні села, були ми в Гладішові, Пантній.

Охочих навчив я також гри в шахи а ця гра напевно більше розвивала ум ніж гра в карти.

Пам'ятаючи, як я пережив дуже глибоко своє перше св. Причастя, приготував я на приходстві з нагоди першого св. Причастя спільний сніданок а після сніданку прогулю до лісу. В тому часі ще не вбирали дівчат в білі суконки а хлопців в мундурки.

Процвітала кооператива, тривали мої вправи й заняття з молоддю. Село почало набирати нового вигляду, однак ця праця зустрічала щораз більший опір з боку польської адміністрації, яку міцно підтримували власники корчм і крамів. Прийшла половина 1939 року, мені доводилося в селі дедалі трудніше, на кожному кроці треба було усувати колоди зі свого

шляху.

На заняття релігії, що я їх вів в ждинській школі, дуже швидко почав приходити сам директор. Приходив не що місяць а на кожну релігію. Слухав, що я говорив дітям, мабуть мав надію, що почує якусь націоналістичну пропаганду, за яку можна буде позбутися невідганного священика. Вже в половині 30-их років адміністрація наказала забиратися зі школи всім нашим учителям, а на їх місце прийшли польські з завданням прищеплювати польськість нашій молоді, однак усе це поступово, поволі. Наступним кроком було запровадження лемківського букваря Трохановського, що мало служити відривові від українських книжок і всього українського а починати найкраще ж від дітей.

Одного разу я запитав молоду польську вчительку: "Но і як пані учи те дзеці по лемковску?" Вона відповіла: "Я найперв учен сен од ніх лемковскей мови а пузьней іх учен". Однак навіть тої лемківської науки було дуже мало. всі інші предмети були польською мовою.

Учителі, а насамперед керівник школи були дуже мною незадоволені, тому що я вчив дітей рідною мовою. Після того як я роздав дітям молитовники українською мовою, знов пішов на мене донос. По роках мав я щастя довідатися про його зміст: "Wojewoda Krakowski Nr SPP 1/b/4/39 Kraków dnia 9.05.1939r. Ks. Dziubyna wywiera demoralizujący wpływ na młodzież szkolną, której wbrew sprzeciwom miejscowego kierownika szkoły wypożycza książki o treści propagującej ukrainizm. (Inspektor konfiskował te książki)".

Це були молитовники, щоб діти могли брати чинну участь в Службі Божій. Отже молитовники були найнебезпечнішими книжками сповненими "українізмом".

Пліч-о-пліч зі школою ішло польське військо з прикордонної застави та теренова адміністрація. Йшлося про усунення мене зі Ждині. Гострий донос від старости пішов до нашого Апостольського Адміністратора Лемківщини о. Медвецького. У ньому сказано, що я є один з найзапекліших українських націоналістів, роблю в селі підривну роботу проти польської держави. Звичайно, усе це була брєхня, проте Адміністратор мусив

якось прореагувати. Прийшло від нього повідомлення приїхати на розмову з ним до Сянока, куди перенесено з Риманова осідок Апостольської Адміністрації Лемківщини. Я поїхав приготовавшись до найгіршого - до перспективи усунення мене зі Ждині. "Що ви там отче робите?" - запитав мене о. Медвецький. Нічого іншого крім правди не міг я йому сказати - ото ж і розповів я точно про застану після приходу в село ситуацію, про боротьбу з пияцтвом, кооперативу, невдоволення моско діяльністю з боку адміністрації і Жидів. Він слухав, слухав, а на кінець сказав: "Отче, робіть так дальше, бо вони нас хочуть з'їсти".

З такими гарними словами від'їхав я від о. Медвецького і відчувши приплив сили, уже подорозі зі Сянока зайшов я до горлицького старости, який - я тут був переконаний - був автором доносу. Звинувативши його в брехні проти моєї особи, загрозив йому судом з цього приводу. Староста перелякався, зразу почав перепрошувати мене, виправдовувати себе і пограничників. Особливо ж просив зглянутися на останніх, як людей малоосвічених, їх доноси він мусів, як особа офіційна слати далі, але тепер це вже буде по іншому. Я задовольнився його перепросинами й поїхав швидко до Ждині, де почав якраз тоді нову працю - відновлення церкви.

Ждинська церква була всередині аж темна, така запущена, занедбана. Невеличкий хор не вмщував співаків, могло на ньому перебувати ледве кільканадцять осіб. Мій швагер Василь Михаляк з Гладишова був добрий тесля. І я замовив в нього перебудову - збільшення хору. Цю працю він виконав дуже гарно. потім треба було помалювати всередині церкви, але в тому часі прийшло повідомлення, що Апостольський Адміністратор переносить мене зі Ждині на нову парохію до Явірок. Видно доноси знов відновлено. Зажадав цього сам краківський воєвода, а проти такої сили о. Медвецький вже не міг устояти. В згаданому документі краківського воєводи є ще запис:

"5.03.1939 r. Stefan Dziubyna, gr. - kat. wikariusz w Zdyni wygłosił w lokalu miejscowej czytelnii Kaczkowskiego przemówienie, w którym wzywał ludność do niepalenia tytoniu i niepicia alkoholu, gdyż to szkodzi zdrowiu, a zarabia na tym jedynie monopol państwowy. Część uczestników złożyła przysięgę na wstrzymanie się od picia przez podniesienie rąk". Це є правдиве, але це було в церкві а не в читальні - присягу зложила головна молодь.

Коли я підчас Служби Божої проголосив, що це моя остання в Ждині Служба Божа, люди не хотіли мене пустити. По Службі Божій жінки схопили мене на руки і піднесли вгору, щоби - за старим ждинським переказом, що обнесений навколо вівтаря священник колись на те місце поверне - обнести мене навколо нього. Однак це їм не вдалося, бо в церкві стояли риштування малярів, а через них перенести мене жінкам було не під силу.

Проте до Ждині я ще вертався, але не як місцевий священник. Причина була набагато сумніша - відбувався похорон о. Ардана.

Зі Ждині виїхав я в травні 1939 р. Чекала на мене парохія, де мав я бути самостійним парохом. Були нею Явірки - одно з останніх українських сіл, найдальше висунених на захід аж під Щавницю. Прийшов я туди з опінією завязаного націоналіста. В одному тайному звіті написано тоді про мене так: "W miesi Necu maju przeniesiony zostai ze Zdyni do Szlachtowej (тут є помилка бо має бути

"до Явірок") pow. Nowy Targ, jeden z najruchliwszych dziaiaczy ukraieckich, gr. - kat. ks. Stefan Dziubyna, sympatyk ruchu OUN, karany 10-miesiecznym aresztem (w zawieszeniu 5 lat). Czytelnia Kaczkowskiego opanowana zostala przez element ukraiecki".

Так закінчив я свою першу й дуже коротку душпастирську працю в Ждині.

Одного року одержав я від одного бувшого змагуна на площі в Ждині п. Павла Капітули, який тепер живе в Америці, листа, в якому питає мене, чи я пам'ятаю, як ми грали відбиванку в Ждині, а також як молодь зложила в церкві присягу, що перестане пити і курити. Свого листа починає словами: "Слава Ісусу Христу" а кінчить його словами "Слава Україні". Між іншим пише так: "Ми тут всі Ждиняне тримаємося разом, неподілені."

Подібного листа написав до мене й другий Ждинянин п. Петро Вариха з Америки й також закінчив його словами: "Слава Україні".

Воєнні та післявоєнні драматичні переживання Петра Лиса зі с. Заліська Воля біля Ярослава.

Находять відгуки читачів на заклик Редакції надіслати спогади про участь у воєнних змаганнях 1939 - 1947 років. Нині Редакція оприлюднює перші матеріали.

У 1940 році як 18-річний парубок Петро Лис був покликаний в ряди Червоної Армії відслужити законну військову службу. Після приходу у вересні 1939 року на ці землі військ СРСР Західна Україна по Сян була приєднана до Української РСР, а люди стали громадянами СРСР.

Петро Лис військову службу в рядах Червоної Армії відбував початково в Миколаєві а опісля у Кривому Розі у військовій офіцерській школі - "Полкова стрілецька школа 551-го полку". Після злочинного, збройного нападу III Райху на СРСР 22 червня 1941 року 551 полк разом зі школою був спрямований на фронт. Але в маршу на фронт відділ Петра Лиса був відряджений до забезпечування каральних експедицій НКВД проти мирного населення в районі Дніпропетровська. Там, відділи НКВД спацифікували - для посилення терору та жаху перед совітською системою - село П'ятихатку, в якому буцімто "загніздилась петлюрівщина", мали там іменно мешкати потомки воїнів Української народної республіки. НКВД поруйнували село, наловили старших та молодших мужчин, понад 150 осіб, загнали до недалекого ліску, де їх помордовано - постріляно, як петлюрівців. Подія ця - жахлива для нормальних людей, звичайна для СРСР, мала місце під кінець червня (26 або 28) 1941 року.

(Тут треба додати, що по приході сов'єтських військ

Петро Лис зі с. Заліська Воля к. Ярослава,
Кривий Ріг, 7.11.1994 р.

у 1945 році до Польщі, на Помор'ї в околицях Торуня, а головню Александрова Куявського чи Каліша, де поселилось чимало бувших воїнів УНР, що перебували там у таборах інтернованих після 1920 року а опісля багато з них подружилось з місцевими дівчатами й жили в середовищі польського суспільства, відділи НКВД з допомогою польської безпеки вилучували - арештували оцих нещасних як "петлюрівців" і вивезли у Сибір, де і слід по них загинув. Немає інформації, щоби хто-небудь з них повернув до своїх сімей.)

Опісля 551 стрілецький полк підійшов в район Шепетівки над ріку Горинь і біля Острога взяв участь у боях, Підрозділ Петра Лиса знищив там лише в одному бою 7 німецьких танків, а бій в районі Острога - Шепетівки тривав біля трох тижнів.

Після поновлення проломання німцями фронту 551 полк відступав на лінію Дніпра де і - після розгрому німцями сов'єтських військових об'єднань, разом з небагатьма іншими - вдалось Петрові Лисові зберегтися гітлерівського полону, а через це і немов певної голодової смерті в німецьких таборах для сов'єтських полонених а потім конц-лагерях (в яких згинувало в жадливих умовинах замучені кілька мільйонів полонених солдатів - красноармійців), переодягтися в селянське вбрання і перебраться бічними дорогами, скриваючись перед гітлерівцями, до дому, де прибув у вересні 1941 року.

З тогож села, Заліської Волі, товариш Петра Лиса, односельчанин - Петро Колиско, що служив також в Червоній Армії як мобілізований, вернув до дому, подібно як і Петро Лис але аж з району Харкова. Петро Колиско пережив воєнну завіруху у Заліській Волі й у 1947 році разом з ріднею був депортований у горезвісний, злочинний акції "Вісла". Рідню Петра Колиско розселено біля Венгожева, що на Мазурах, близько кордону а тепер російською Калінінградською областю, де і помер.

Інший односельчанин Петра Лиса - Іван Боб'як зі

Заліської Волі, дістався до німецького полону і вдалось йому вижити у цих "фабриках смерті" в глибині Німеччини, де вже було порівняно легше ніж у таких таборах на території Генеральної Губерні (окупованої Польщі). Після закінчення війни вдалось йому залишитися на території Західної Німеччини, де і одружився. Тут треба пояснити, що Західні союзники підписали під кінець війни узгодження про взаємну передачу своїх полонених та насильно вивезених на роботи в Райх громадян, що найшлися по різних боках розграничення окупаційних стрейф. На тій підставі мільйони радянських громадян було силоміць - також проти їх волі - переданих сов'єтським владам (точно: НКВД). Після сов'єтських законів, кожний солдат, що пішов до полону - навіть коли був поранений та непритомний - це зрадник, який автоматично підписав на себе присуд смерті (загально знана доля сина ЙВ Сталіна - Якова, що попав у німецький полон та згинув у концтаборі, бо ЙВ Сталін - Джугашвілілі не погодився на обмін полоненими, що у цивілізованому світі є широко практиковане!). Кожний хто дався вивезти - як правило - насильно на роботи у Німеччину був трактований як колаборант, що працював в користь III Райху а на шкоду СРСР, і через це підлягає покаранню! Так отже мільйони радянських громадян переданих - на загал насильно - західними аліянтами сов'єтським військовим (енкавудистським!!) владам - зі самої України понад п'ять мільйонів людей - було в найкращому випадку висланих на десять - п'ятнадцять років каторги в сибірських гулагах, а сотні тисяч, якщо не мільйони були розстріляні!! Один з таких перехідних таборів, де ведено селекцію згаданих груп нещасних, бідолашних радянських людей, а також розстрілювано бувших полонених або т.зв. "власовців" був також і сов'єтський табір у Волові біля Вроцлава.

Петро Лис буде пам'ятати до кінця життя, як його друга Петра Шевчика - односельчанина зі села Заліська Воля, що служив з ним разом у тій самій роті, комісар застрілив в часі поспішного відвороту біля Бердичова (що між Житомиром а Винницею) під закидом дезерції, хоч Петро Шевчик був дуже ослаблений (хворів!) і не видержував темпа відвороту, що відбувався пішим, виснажуючим маршом, а до того був обтяжений дисками з патронами до скоростріла "дехтярева". Розстріляно також політрука роти лейтенанта Курочку - українця, в часі відвороту біля місцевості Заславль. Комісар звинувачив його у ворожій антисов'єтській пропаганді й у дефектизмі, хоч в дійсності нічого такого не було, лейтенант Курочка мав дуже добре та зичливе відношення до солдатів. І в одному і другому випадку ішлося про те, щоб поширювати терор супроти солдатів та вимушувати послух страхом.

Після приходу додому осіню 1941 року Петро Лис помагав дома у господарюванні батькам. У 1943 році почалися організаційні заходи довкруги організування самооборони перед злочинними нападами з боку шовіністичних польських, збройних формувань. Сформовано по селах самооборонні "кущі" в структурах УПА. Опісля - у 1944 році - Петро Лис разом з іншими молодими людьми (біля 85 чоловік - про що подрібно описує Павлик Іван у своєму рукописі спогадів, що мешкає в Гіжицьку, а який свій рукопис зложив в

Українському архіві у Варшаві а також післав у Канаду), вступили до сотні "Крука", в якій більшість бійців була з північних районів Любачівщини - з під Угнова, що нині в межах України. Багато з них - воїнів сотні Крука - погинуло в боях з відділами польської безпеки, сов'єтського НКВД, польського КБВ, що велись у роках 1944 - 1947 на Любачівщині, а найбільше у 1947 році, при ліквідації відділами УБП (Уряд безпеки), КБВ (Корпус внутрішньої безпеки), ЛВП (Народного польського війська) бункерів, у яких схоронялися бійці УПА.

Петрові Лисові вдалося уникнути смерті а також арештування, а згодом успів залегалізувати своє даліше життя.

Батька Петра Лиса - Івана Лиса органи УБП арештували а потім карався у концтаборі "Явожно". Після звільнення з концтабору і повороту до рідні, що була розселена після злочинної, депортаційної акції "Вісла" на Північних землях Польщі, біля Венгожева, тяжко хворів і невдовзі помер.

На підставі матеріалів п. Петра Лиса опрацював
Лев Галь

До редакції "Ватри"

надійшов лист від Пана Романа Хом'яка, що мешкає тепер у Висові коло Горлиць а походить зі села Вафка біля Грибова, датований від 15 травня 1994 р. В листі Пан Роман Хом'як відноситься до питань пов'язаних з "добровольцями" в Красну Армію також з Лемківщини. Дуже цікаві інформації та завваження пана Романа Хом'яка з його листа, поповнені у розмові на "Ватрі - 94" у Ждині редакція передає говіркою, що її вживає Пан Роман Хом'як (з деякими поправками). Пише він м.ін.:

Насамперед мого листу хочу Вас поздоровити цілий Заряд кола Соєдинення лемків і Редакцію.

Дуже добру працю підняли Ви в дуже важній цілі, бо роки летят скоро і всьо іде в забутя так важной події. Ви повинні вислати список добровольців до Росії і запитатися чом за тоту нашу офірніст так ся нам присвужили й помагали нашим гнобителям виганяти нас з наших домів, з нашої землі й вивозити до обозу Явожно. То "за нашу й вашу вільніст" воювали наши молоді хлопці против гнобителів - німецьких окупантів. А терас ніхто о тим навет не спомне. Мое зданя є, што Ви підняли дуже важну працю о наших молодих хлопцях, котри проливали кров і оддавали своє молоде життя. А терас ніхто о них не спімне.

А ото листа тих, котри брали уділ в рядах Червоной армії і котри загинули в боях або були поранені на війні зо села Вафка:

- загинули в боях:

1. Буранич Іван син Конрада й Анни рік уродж. 1923,
  2. Стефан Татуська син Димитра й Ульки,
  3. Ярослав Новак син Василя,
- були поранені:

1. Кофля Андрій син Івана й Євфрозини,

2. Стефан Янишак син Максима і Марії, уродж. в США. з родичами й братом приїхали до Вафки перед войном з США. По повороті з фронту забрано го потім до УПА. Змобілізував Стефана Янишака до УПА (примусово під загрозою) Василь Сахман, што походив деси зо сходу. Стефана Янишака арештували на Чехах кед переходив границу, коли УПА ліквідувала свої бойові одділи. Сидів в польській в'язниці 8 років - обняла го амнестя в 1954 році як настав Маленков і скінчився острый сталіновскій режим,

3. Макарій Шуфнарович з села Богуша коло Грибова бив тяжко ранений в брїх,

- загинув без вісти:

Андрій Куземчак,

- повернули з війни:

1. Асафат Богачик син Димитра й Параски, діставивше одзначиня - орден "Червоной звїзди" за то, же забрав до плену 12 німецьких жовнірів,

2. Ярослав Бучок син Данька,

3. Андрій Кузяк син Максима й Ксені,

4. Василь Кузяк син Максима й Ксені,

5. Демко Лещинські син Прокопа і Євдокії, уродж. 1922 р.,

6. Михав Лещинські син Демка і Марії,

7. Томко Лещинські син Прокопа і Євдокії,

8. Демко Мерена син Василя, уродж. 1915 р.,

9. Іван Новак син Онуфрія і Марії, уродж. Брунари Вижні,

10. Прокоп Новак син Михава і Агафії, уродж. 1912 р.,

11. Василь Хом'як син Романа й Єлисавети, уродж. 1923 р.,

12. Ярослав Хом'як син Романа і Єлисавети, уродж. 1922 р.,

13. Микита Хом'як син Йоана і Йоанни, уродж. 1922 р.,

14. Ярослав Хом'як син Івана і Анни, уродж. 1913 р.,

15. Стефан Хом'як син Андрія і Анни, уродж. 1910 р., дістав бойове одзначиня,

16. Миколай Янишак син Лукача і Татяни, дістав бойове одзначиня,

17. Юрко Янишак син Максима і Марії, уродж. в США,

Биво значно більше одзначених, але не пам'ятам котри достали одзначиня. Я мам два одзначиня але з 1939 року з войни польско - німецькой, една "за обрносць" а другу "хрест грунвальду".

З нашого села Вафка, почта Грибів, повіт Новий Санч биво забрано до Російской армії двадцять п'ятьох хвопців, з котрих 3 -ох згинуло в боях, один загинув без вісти, а 3-ох зіставо поранених. З тих, што били на роботі в Німеччині забрали руски до Армії:

- Ярослава Бучка сина Данька,

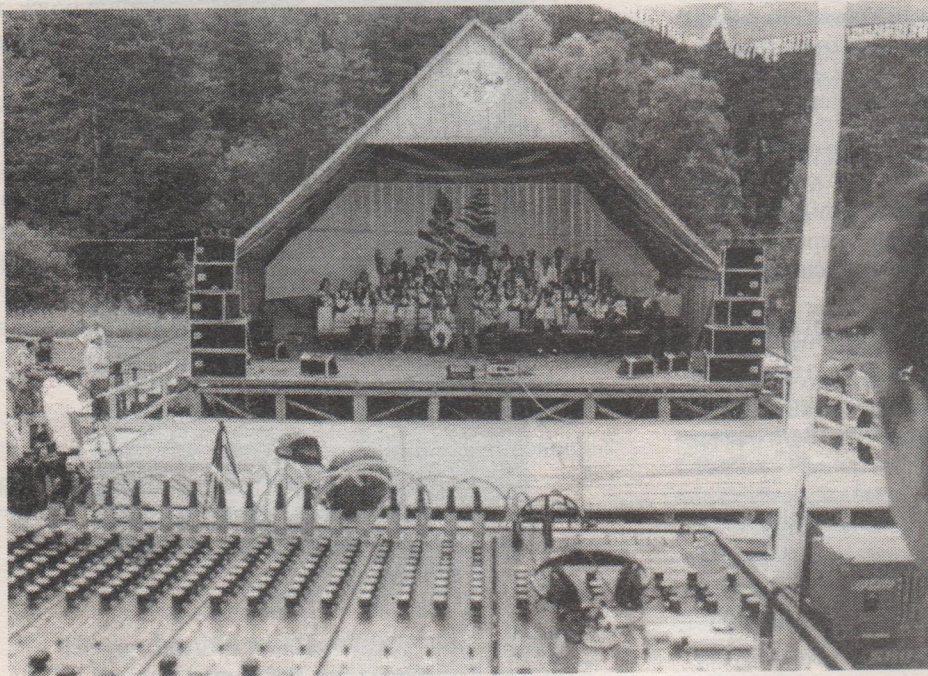
- Андрія Кузяка сина Максима й Ксені,

- Михав Лещинського сина Демка й Марії,

- Томка Лещинського сина Прокопа й Євдокії,

- Василя Хом'яка сина Романа й Єлисавети.

Дали ім мішок на плечи й вінтовку, а тото што мали

Вид на сцену "Ватри" '94

зароблене вшитко оставо й пропаво.

Як русски брали хвопців до Армії то офіцер промовляв: "Пайдьош войовать не за нас а за свой дом, за свою семью, за свою родину". А як хвопці вернули з війни то "владза людова" не хотіва їх пустити до їх домів за котри войовали - така то бива облуда!! І щі їх переслідували за то што служили в обчій армії. Богато хвопцям понищили документи. Ми писали по документи потім до Архівум Медичного - Подольскколо Москви. Одтамаль присивали копії - дуплікати документів, але то тревало досит довго. Як би дакотрій хтів пісати о документи до Архіву в Подольску, то я маю тот адрес.

Домагайтеся штоби всі села прісвалі спіс добровольців, бо то є дуже важна справа, а кромі того юз тих, хто били на війні богато померво й не буде кому о ніх спімнути.

Є і щі єдна дуже важна справа, о котрій не дуже ся бесідує, то є обоз концентраційний в Явожні, до котрого в часі виселіня в 1947 році "людова влада" одсилала тисячами наших людей.

Зо сева Вафка до Явожна забрали:

- Романа Хом'яка (його братя Василь і Ярослав били в русскі Армії на фронті),

- Гавриїл Кофля (в 1939 році свужив в Полскім войску і воював на польско - німецкі войні за Польщу),

- Іван Папач роджений в Баници, женатий в Вафці,

- Андрій Цьолка (бив арештуваний в часі войни през Гестапо, але потім випустили го. Вмер в Явожні!).

Биво більше арештуваних в часі акції виселенчой в 1947 році, тримали їх на УБ в Новім Санчі а потім їх попущали. Єдну дівчину з тих, што арештували і пустили, так били, же од того битя стратила розум і потім блукалася помедже людей. Бива то Марія Лешко.

Внет виїде з друку в Новому Санчі моя книжка,

нагороджена в конкурсі на спомини лемків, в котрі я опісав ціву нашу біду.

Засилам Вам сердечне поздоровління і жичу Вам добрих успіхів в дуже важній праці

Роман Хом'як.

(Адреса: 38 - 316 Висова 116/29)

Завваження та уваги редакції:

Пан Роман Хом'як торкнувся кількох але дуже важливих питань, за що Йому велике спасибі. Оце вони, ці питання:

- участь наших бывших "добровольців" в Красній армії, в боротьбі на фронті проти гітлерівських загарбників - гнобителів та "заплата" за це, яку дістали від "владзи людової" -

також пролиту кров та вояцькі труди за визволення і Польщі! - так в 1946 - 1947 роках як і у всіх пізніших роках аж до нині!!

- потреба звернутися до уряду Російської Федеративної Республіки (що декларує себе наслідницею СССР!), і до уряду України (наші "хлопці" боролись в так називаних: IV-тому та I-шому українських фронтах "Красної армії"!), щоб заступились перед польськими владами, щоб до "добровольців" не відносились не тільки арогантно, але просто з ворожістю а також жорстокістю (Явожно!). Оце звернення мусить зробити не лише ГУ ОЛ!, але і також ГУ ОУУП!,

- правовий - юридичний комплекс справ пов'язаних з нашими б. "добровольцями" у російську (як слушно пише пан Роман Хом'як) Червону Армію, пов'язаний з такими питаннями як інвалідські ренти, ренти за погибших в боях ітп., що повинні бути забезпечені в міждержавних договорах (подібно як охорона та опіка над воєнними цвинтарами!). Загально підтверджені багатьма б. "добровольцями" в Красну армію,

- також на I-шій врочистій стрічі бывших добровольців в лютому 1958 року у Вроцлаві, зорганізованій През. воев. правління УСКТ - факти нищення сов'єтських документів про військову службу в рядах Красної армії польськими військовими владами, виникає з факту, що польські закони вважають кожного польського громадянина за такого, що порушив закон, якщо служив в чужій армії без спеціального дозволу влади! Такий громадянин підлягає карі після карного і військового кодексів РП, а навіть може втратити польське громадянство! Звідси залучування наших "хлопців" в ряди Червоної армії сов'єтськими комісіями військовими (НКВД?) були з точки зору польського юридичного порядку незаконними! Але це ще не ціла правда. Іменно тому, що польська військова влада (тодішні ПКУ - Повітові команди поповнень - "узупелнень") у 1944 - 1945-

тих роках реестрували мужчин - українців, громадян польських у військовому віці, зазначаючи, що: "ви пуйдзеце служиць до шерегув Армії Червонеї". Мусіли бути отже якісь узгодження про які ми до нині нічого не знаємо. І треба їх віднайти у архівах. Буде це трудувато. бо це військові архіви!

Це схоже на це, коли то сов'єтські НКВД-истські переселенчі комісії на евакуацію - депортацію у Сов'єтський Союз у 1945 - 1946 -тих роках грозили тим, що відмовлялись покидати рідну землю, рідні хати: "не поедеш на Восток - поедеш на Запад, но вьсо равно здесь не будеш"! а потім прийшла горезвісна, злочинна переступницька акція "Вісла"! з 1947 проклятого року! І люди це пригадували! А мало хто знав, що подібно говорив до представників українського суспільства (були присутні також представники з Західної Лемківщини!) на нараді у Варшаві в Міністерстві публічної адміністрації у липні 1945 року тодішній міністр п. Вольскі!

Становище польських, не лише військових, влад до наших "добровольців" в Червону армію (союзну армію всіх інших армій держав, що творили антинацистську, антигітлерівську Коаліцію!) бралось ще також і звідти. що з 17 вересня 1939 року до літа 1944 року і далі квітня - липня 1945 року (підписання міждержавних договорів Польща - ССРСР, Почдамська конференція) території на схід від Сяну (включно з Перемишлем) входили під оглядом юридичним, з точки зору Сов'єтського Союзу, в склад державних територій ССРСР, а люди, що жили на тих територіях від осені 1939 року стали громадянами ССРСР. Зміна юридичного статусу людей та територій наступила після міждержавних договорів підписаних між Польщею а ССРСР та УРСР і БРСР в 1944 - 1945-тих роках а також після узгоджень Великих держав на почдамській Конференції з липня 1945 року. Для енкавудистських військових комісій підписання міждержавного договору Польща - УРСР з осені 1944 року про обмін населення (польського та українського) при не зовсім точно визначених кордонах, було зовсім зрозумілим (для сталінського способу думання) що всі українці по польському боці - з польської Держави - це вже "сов'єтські люди". Звідси такий великий натиск з боку сов'єтських військових комісій, щоби можливо всі мужчини ішли в армію! І тому потім мали місце нищення документів про службу наших добровольців - громадян Польщі в рядах чужої, хоч дуже союзної армії - Червоної армії. Це один аспект справи. але були і інші. бо полякам, що служили в Червоній армії ніхто документів не нищив! Противно це було приводом для спеціального шанування! та роблення кар'єри! Оце і є дві міри польської влади, стосовані до своїх громадян залежно від національності! Так зрештою було все в історії з польськими владами у їх відношенні до українців - громадян польської держави.

У 1944 - 1945-тих роках коли Червона армія входила на східні райони нинішньої Польщі, кордони, ще в засаді до кінця не були виявлені, уточнені. Тривали розмови так між Великими державами як і представниками влад нової Польщі а ССРСР (а властиво ЙВ Сталіном!). Звідти наші "заїлі" москвофіли вітали представників Червоної армії словами: "братя ми на вас ждали 600 років" (тобто від загарбання Галицько - волинської держави, в тому і

Лемківщини - Коросна, Сянока - а далі Ярослава і Перемишля аж по східні кордони Князівства королем польським Казимиром Великим у 1349-ому і наступних роках!). Щойно безпосередня зустріч і "досвід на власній шкірі" нелюдяної, злочинної, советської, російської імперії відкрили всім очі. І від того часу москвофіли втратили яку-небудь можливість ширити свою стару ідеологію. Мусіли її заступити чимсь іншим. Трагедія 1947-ого року і політична ситуація наших людей на карних поселеннях по Західних землях, заїла, антиукраїнська пропаганда, брак рідної, національної освіти винесла - з допомогою ворожої, також державної політики - стару, довоєнну ще "штучку" - "лемківське питання" - про що іншим разом:

- факти невпускання до рідних хат бувших "добровольців" з Красною армією по їх повороті з фронту додому, на що скаржаться багатьох б. "добровольців", звинувачуючи "владу людovu", бралось звідти, що в багатьох випадках родина здемобілізованого б. "добровольця" не чекаючи на поворот сина з фронту виїхала до ССРСР - УРСР, бо делегати комісій переселенчих понагляли і лякали людей, а рівночасно запевняли їх, що їх сини будуть в Армії поінформовані де мають шукати рідних, бо в переселенчих документах все записано, а в Сов'єтському Союзі людина - а особливо солдат - це найвище добро. Як оця "правда" виглядає на російській практиці, переконались найскорше ті що виїхали в ССРСР, а особливо ті, що не хотіли писатися на поселення у Галичині - бо це Україна, а вони хочуть їхати "в Росію" і писались на поселення в можливо найдаліші східні райони - в Сумську область! Мимо того, що делегати робили це дуже неохоче, не з огляду на доброзичливість для людей, а тому, що з точки зору енкавудистської філософії люди з-поза меж ССРСР це елемент не пристосований до забріханих, тоталітарних умов Сов'єтського Союзу і загроза для всеобіймаючого, накиненого менталітету зневоленим та обдуреним наполегливою пропагандою сов'єтським громадянам! А потім - обдурені москвофільською, таки своєю власною агітацією своїх сільських москвофілів, бідолашні наші краяни, побачивши власними очима оцей сов'єтський "руській" рай і "добро" в якому мусіли животіти нещасні "счаслівіє" мешканці Сумщини, кидали рештки привезеного свого майна та пішки перейшли вздовж цілу Україну, щоби добратися в ту іменню нелюблену Галичину! І за це додаткове нещастя наших знедолених земляків - краян, за ці людські особисті злидні і суспільну трагедію відповідають таки наші придуркуваті, безрозумні москвофіли

Тимчасом демобілізуючи солдатів з військових частин, військова влада демобілізаційні "справки" виставляла на адресу місця замешкання перед мобілізацією, не переймаючись переселенчими акціями, про які мабуть у військових частинах і не багато знали! Згідно з законом - підписаними міждержавними договорами між Польщею а УРСР та БРСР ціле майно, що його залишав переселенець - репатріант, хата, поле, ліс, господарчі устаткування переходили на власність держави. І звідти бралась біда наших демобілізованих б. "добровольців", що їх сов'єтська влада трактувала як

громадян Польщі, а польська влада - як собі вже чужих. Бо в тому випадку оцій "владзи лодовій" таке становище було дуже вигідне, для їх політики: скористати з нагоди й найскорше позбутися "русінув" з меж Польщі, загарбуючи їх майно. Характерним є, що так не відносились оця польська влада до своїх громадян, поляків по національності, що вертали зі всіх усюдів після воєнної завірюхи, з різних армій додому! І цю різницю в трактуванні людей залежно від національності громадянина нікому толкувати не треба! Вона сама собою зрозуміла. Вертаючи домі з фронту наші б. "добровольці" були далі громадянами Польщі, евакуаційних документів на виїзд з Польщі не підписували, були не будь-якими громадянами а заслуженими!, в них були фронтові, часто дуже високі військові відзначення, приходили найчастіше з військових шпиталів по довгому лікуванні скомплікованих поранень, а нерідко як інваліди, що вимагали опіки з боку держави! Були спадкоємцями майна залишеного їх рідними, що піддались евакуації до СРСР - УРСР! Коли влада не впускала їх до рідних домів, відмовлялась повернути їх в правах власників майна їх батьків, допускалась злочину, порушувала громадянські права своїх заслужених громадян! Але супроти "русінув" в тій державі все ставало можливим! І характерним є (!), що оця різниця в трактуванні людей польськими владами залежно від національності є незмінною від століть в політичній практиці всіх польських влад, урядів через віки аж до нині!!

Редакція
підготував до друку Лев Галь

Тирс Венгринович: "Явожно" (кераміка)

ЯВОЖНО - СПОМИНИ ВЯЗНЯ (закінчення)

Тоді поручник попровадив нас до воріт ("до брамки"). Ми думали, що він веде нас до "бункра", в котрім була вода. Але ні, попровадив нас назад до швальні. Негайно вивів нас на двір перед швальню і казав нам стояти на морозі аж до рана. Одна з нас, трохи відважніша молода вчителька сказала: "Я піду на дроти і не буду більше мерзти". Тоді нас ще ліпше пильнував і просив, щоби ми не йшли на дроти, бо вже недовго. Ми мусіли дальше стояти і мерзнути. Таке то було наше "звольнене хоробове". На другий день ми вже всі "виздоровіли" і пішли на нічну зміну до швальні. Навіть жодна не перестудилася. Я була жовта, як з воску, дуже обірвана котлом зі зупою, стояла цілу ніч на морозі і хоч мене боліло, "норму" виробляла.

Перед Різдром Христовим моя сестра і моя найближча сусіда з Полян Марія Полянська (мама Ярослава Полянського - на Заході з Бледзева а моя сестра з Хелмска - поїхали до Осьвенціма глядати нас, але нас там не було - казали їм їхати до Кракова. В Кракові довідалися вони, що ми в Явожні в "Централнім Обозі Праци". Поїхали до Явожна до "обозу" - табору і там перед першою брамою віддали для нас пачки - Марія Полянська для свого сина Івана а моя сестра для мого тата і для мене. Дуже добре, що відібрали, а не зробили так, як декотрим іншим робили, як хто прийшов під браму і хотів дещо подати своїм найближчим, то його забирали за браму і мусів сидіти, як вязень так довго, аж не випустили на волю.

Я в пачці дістала один хліб, що його спекла сама сестра в Хелмску.

Хліб був покроений на скибки і посмарований маслом по дві скибки а потім зложений на цілий хліб. Дістала я також суконку, светер і черевики. Хлібом поділилася негайно - обділила кілька товаришок табірних на скільки вистарчило хліба. Лишила собі кавалок і кавалок для тата, хотіла з ними побачитися. Я була в бараку 14-ому а не знала в якому тато, бо між нашими і чоловічим бараками були високі і густі колючі дроти. Я взяла той кавалок хліба і пішла до "брамки". Стояло там кількох у військових мундурах. Один з них обвішаний на грудях увесь медалями і звіздами. Я їх прошу, що дістала посилку з дому, сама стільки хліба не зїм і кавалок хотіла подати для мого тата. Згодилися на мою просьбу і післали гінця, який обігав поміж бараками, кликав по прізвищі і імені мого тата. Вернув і сказав, що такого ніде нема. Вони з мене сміялися і повідали: "стари юж давно в трупярні лежи а она хцяла би му хлеба даць". Я стояла тихо і ковтала сльози і за хвилю знова просила, щоби ще раз поглядали мого тата. Пішов гонець шукати. Нарешті йде гонець а за ним якийсь мужчина але ....то не мої тато. Гонець прийшов аж до "брамки" а я не могла пізнати. Підійшли до мене, ми привиталися без одного слова. Я подала татові хліб. Мені наплили до очей сльози. Тато мене запитали: "Чого плачеш?" - я не

відзивалася. Казали нам іти, то ми відійшли в свої сторони від колючих дротів і не оглядалися, щоби не дістати 25 "гум". Помимо всього розмовляємо. Тато питали, чи дістаю від них хліб. Я казала, що ні. Було чотирьох вязнів, які цілими днями ходили поміж бараками. Один з них мешкав в одному бараці з моїм татом в одній салі. Знав, що тато мають дочку в 14 бараку. Повідав татові, що я хвора, не можу нічого їсти, тільки вомітую, казав татові, що я прошу, щоб дали мені хліба. І так тато подавали для мене хліб, а я для тата. "Посмітюх" ані разу хліба нам не подав, тільки сам з'їдав. Називався "Кобеляк", було їх трьох братів. Як ми з татом ішли коло дротів, то ми домовилися, як той "посмітюх" Кобеляк нас використовував і потім більше від нас хліба не дістав. Я тата не могла пізнати, були блідо жовті, зголені вуса, шкіра на горішній щоці натягнена а уста запали. Тато в таборі вже не працювали, бо не могли.

Причі до спання мали ми так уставлені, як бджоли в вулику рамки на мід. Партер і два поверхи зсунені по два разом через цілу салю а на салі по 200 жінок. За потребою ніхто не міг іти, коли треба було йому, тільки раз в день робили нам збірку і машерували з нами. Були дві "убікації": з одної сторони стінки 15 "очок" і з другої 15 були по чоловічій стороні. Як нас припроваджували з потребою, то не вільно було замикати дверей, тільки при відкритих дверях. При бараку був "кібель", як банька - "кана" на молоко. Вільно було віддавати до неї моч - "сюсяти". "Кривди" ми не мали, бо і так не було чим - весь час були ми голодні, кілька тисяч накормити, то і так ми з'їдали за багато. Початково жінки були в 13 бараку, пізнішеперегнали до 14 - го. В 13 - му ми спали на тих причах на голих дошках, в 14 - му були сінники а в тих сінниках солома покрушена якби січки насипав і повно блохів.

Як приходили поручники на контроль, то кожний з кийом в руці і як входили до салі, то кожний оганявся кийом від блохів, стріпував зі споднів. Блохи були страшні і дуже великі. Що дня рано після "апелю" казали нам виносити сінники і витріпувати а були для нас дуже тяжкі, бо сили ми не мали.

В чоловічих бараках були вже воші і були хворі на тиф. Багато вмирали. По кілька мерців складали до одної скрині, в якій вивозили небіжчиків до ліску за обозові мури, на вічну волю.

В чоловічих бараках сінників не було, тільки самі дошки. Ті дощинки що друга були забрані і поукладані в кутку салі, як в нас складали гонти на дах, в такі клітки аж під саму стелю. Мужчини спали, як на драбині. Мої тато повідали, що один чоловік лежав на причі в кутку і взагалі не вставав. Тіло мав так повідбиване, що аж псулося. За пів року в таборі вродилося 8 - ро дітей. Один священик, який працював в швальні, мав хвору руку - не знаю чому - і ходив до нашого баракового шпиталю на опатрунки - перев'язки, тих восьмеро дітей охрестив.

Священиків було 27 грекокатолицьких і трьох православних. Одного разу посадили одного священика на візок, на якому "посмітюх" наскладав сміття. Казали "посмітюхові" возити священика на тім візку поміж бараками а священикові казали співати. За час мого перебування в таборі померло трьох священиків.

Одного разу були ми на "стійці" а коло нас переходили мужчини - не знаю чи до бляхарні, чи до копальні. Одна молода жінка пізнала свого чоловіка. Відзивалася тихонько два слова до чоловіка, бо коло самих них переходили. За те, що вона відзивалася до свого чоловіка, то недобра "бльокова" Марися обіцяла її 25 "гум", а дала 49 - ми рахували. Жінка була вагітна. Коли привезли її до табору, то була шупленька а тоді була вже в останніх місяцях. Коли дістала тих 49 "гум", то зараз забрали її до того бараку, де був наш табірний шпиталь. Та жінка більше не вернула до нашого бараку, а за неї і за Касю, що пішла на дроти, недобру "бльокову" Марисю від нас забрали і хиба дали її де інде, на інший барак.

З Кракова були дві сестри вчительки. Одна з них була замужня і мала двос дітей. Не витримала нервово і захворіла психічно.

Одна старша жінка також так захворіла. Серед ночі, як ми спали, почала страшно плакати.

І так ми жили день за днем, місяць за місяцем а для нас волі як не було, так не було. Увесь час були ми вязнями і ніхто не знав, як довго ще будемо і чи діждемо волі, чи треба буде зачекати від Господа Бога вічної волі.

Один злий чоловік повів "шефові", що я розумію по-німецьки, то і за це мене покарали.

Кожен думав про волю і що його жде наступного дня. До голоду звикли а волі не було.

В осені привезли картоплю. Мене також визначили до обирання картоплі на обід. Перед тим картопля була дуже дрібна то її не обирали тільки з необираної варили зупу. Як ми обирали картоплю, коло "брамки", коло колючих дротів, котрими відгородили нас від чоловічих бараків, одного ранку привезли багато людей - може 40 або 50. Взяти їх на першу салю і там страшно били.

Ми скінчили обирати картоплю а їх зі салі ще нікого не випускали. Ми пішли до своєї салі і я не знаю, що більше з ними сталося. Вистарчало що були разом з нами за муром і дротами зі струмом.

Я була "щаслива", що працювала в ручній швальні і не мусіла слухати тих нелюдських стогнань, як знущалися над безборонними лодьми. Я і мої товаришки поробили собі з хліба вервиці і один священик посвятив їх нам. Я ще маю ту вервицю вже 46 років.

Одного разу всіх нас уставили на дворі і робили нам знімки з табличкою на грудях. яку вішали нам на шнурку на шию. На тій табличці був виписаний табірний номер кожного з нас. Мій номер був чотирицифровий. Недовго потім на раннім апелі почали вичитувати нас на волю. Мене вчитали третім туром. Цього дня вчитали нас 900 осіб. Як мене вчитали, то я станула остовпіла, не мала сили зробити кроку і чекала коли вичитають мою товаришку. Щойно як крикнув на мене другий раз, то я відразу вийшла з ряду на другу сторону.

Пішли з нами до лікаря. Лікар мусів оглянути нас кожного з осібна, чи годиться на волю. Обсліджували нас так: всі ми мусіли розібратися до гола і кожний мусів обійти лікаря і ту цілу комісію, котра оцінювала, чи годиться на волю. Може хотіли побачити, чи хтось не має синяків і чи може ходити. Той лікар також був вязень, це був др Шмігельський з Горлиц. з того шпиталю, де мої мама мали операцію в 1943 р. Мама після операції жили

тільки три роки.

Завезли нас до станції Шакова. До Познаня привезли нас 51 осіб і запровадили нас до УБ, до пивниць, де ми були від 5-8.1.1948 р. Було нас чотири в одній пивниці. Мужчини були в наступних пивницях. Трохи палили в залізній печі, бо було зимно. На дорогу дали нам один хліб і одну консерву, в котрій була картопля, морква і фасоль. Один хлопець з'їв трохи тої зимної консерви і тяжко захворів на жолудок - дістав бігунку і весь час мусів виходити.

4 особи привезли нас до Сквезини - подружжя Васильковичів зі Шляхтови, дочку лісничого зі Снітници і мене. В Сквезині були ми на УБ і ночували в світлиці на кріслах. На другий день казали іти до гміни і замельдуватися до Хелмска. До дому в Хелмску приїхала я 9 січня 1948 р. Такі були перші дні волі о голоді і холоді.

Мої тато - Микола Трохановський - були звільнені місяць пізніше. Разом з Татом приїхала Текля Щипчик.

З моїм татом був в таборі знайомий священик, який після війни послуговував у Фльоринці, Полянах і Бересті - о. Андрій Абрагамович. студит. Він сидів довше від тата. Ми висилали йому теплу одіж і харчі. Після звільнення його завезли до Закопаного, на Калятувці, здається до Братів оо. Бернардинів. Дякував за посилки. Останньо писав, що "так ся чую, сам ся не обую ані не визую"

Як вернула до дому, не мала здоров'я, кілька років хворіла на шлунок, була обірвана і мала виразки(вжоди) на грубій кишці.

Анна Трохановська-Криницька

ПОЛІТИКА ПОЛЬОНІЗАЦІЇ ЛЕМКІВ.

(продовження з попереднього номеру)

II. "Експертиза" Е. Пруса

Тот сам "дух" предвоенной санаційной політики супроти лемків донедавна "оживлював державно - творчо" партійно - державну адміністрацію. То на замовлення той номенклатурной адміністрації "знайомий" юж декотрим Едвард Прус написав працю:

"Ludność ukraińska w Polsce - przeszłość i terażniejszość (експертиза) Legnica - marzec 1985.

Нас зокрема інтересує частина III-я той "експертизи":

Poufne Cz. trzecia Problemy ukraińskie po II wojnie światowej

Е. Прус пише там між іншими:

"...мłodzież ukraińska, nie ma co ukrywać, naturalną kolejną losu, ulega polonizacji. Na ten stan nieustannie utyskuje "Nasze Słowo". Zdaje się jednak, że jest to naturalny stan asymilacyjny, od którego nie ma odwrotu. Każda mniejszość, każda grupa

narodowa żyjąca w Diasporze, ulega wynarodowieniu, jest to tylko kwestia czasu.

Naszą sprawą jest zachowanie pozornej obojętności w tej kwestii, racja stanu jednak wymaga aby proces ten bacznie obserwować i w jakimś sensie przyspieszać. Oczywiście nie metodami administracyjnymi - wówczas, prawdopodobnie rzecz miałaby się akurat odwrotnie, ale innymi środkami politycznymi ten proces ułatwiający. Powiększy to substancję ludnościową polską i jednocześnie wyeliminuje z życia społecznego element, który - chociaż w części - podatny jest na działalność antypolską. Idzie, rzecz jasna, o ten element, który nie uznaje za ojczyznę Ukraińców (chyba tylko w sensie geograficznym) USSR, lecz marzy o innej Ukrainie, której symbolem jest tryzub i sztandar błękitno - żółty..."

(сторона 151-152 - підкреслення моє - М. К.).

І тут автор доходить до суті - істоти справи:

"...W tej sprawie do rangi problemu urasta kwestia łemkowska oraz religia. Ważne jest znalezienie odpowiedzi, który z obrządków słowiańskich w obecnej dobie jest bardziej lojalny wobec Polski, i który jest dla naszej polityki narodowościowej (także wyznaniowej) na obecnym jej etapie najbardziej pożądany. Nie zawsze bowiem lojalność lub jej widoczne i mylące pozory, są dobre dla perspektywy, dla przyszłości - tej najbliższej i tej dalszej. Z kwestią tą jak najbardziej łączy się ważna sprawa polskich Łemków, którzy, jak doniosła "Gazeta Krakowska" w grudniu 1984 roku tu i ówdzie rozpoczęli proces "rusnacyzacji" tej społeczności. Idzie o to, że niektórzy z nich nie chcą być zaliczani do nacji ukraińskiej, żądają stanowczo wpisania im do dowodów osobistych w rubryce "narodowość", narodowość "łemkowską". Tego nasze ustawodawstwo nie przewiduje, ale zapewne w tej kwestii się zmieni, precedens bowiem uczyniła Krynica, w której pięciu młodych Łemków uparło się i... zmusiło swoim uporem urzędnika do wpisania w ich dowodach tożsamości, że są Łemkami i obywatelami PRL. Tym udowodnili, że nie są żadnymi Ukraińcami..." (сторона 152-153, підкреслення моє МК.)

На мою думку Е. Прус висловився ту не досить точно. В друках - взорах формулярів "доводу тотожності" ("доводу особистого") не було і дальше неє рубрики "національність" ("народовосьць"). Рубрика така є натомість у формулярах анкет ("вньосек о видане документу ствердзайонного тожсамосьць") в позиції "13 Народовосьць". Анкету - вньосек треба заповнити для отримання документу.

Автор пише дальше:

"...Łemkowie też są skazani na "wynarodowienie", proces ten niewątpliwie przyspiesza ich rozproszenie. Zachodzi tylko pytanie: kim mają się stać - Polakami, czy Ukraińcami? Którą substancję narodową powiększą: polską, czy ukraińską?

Powtarzam: Łemkowie nie są Ukraińcami (a takimi mogą się stać i stają się w coraz większym stopniu) jeżeli władze polskie temu procesowi nie przeszkodzą, jeżeli nie zadziałają w kierunku reaktywowania pisma "Łemko", które przed wojną wychodziło w Krynicy i skutecznie broniło Łemków przed ukrainizacją. Obecnie, niestety, od 1956 roku sprawę wzięło w swoje ręce UTSK, a "Nasze Słowo" posiada wkładkę "Łemkowskie Słowo" - co zmusza Łemków do czytania tego tygodnika, co też działa w kierunku ich ukrainizacji..." (сторона 153, підкреслення моє, М. К.)

Очевидно Е. Прус коли пише, же лемки не сут українцями то бреше, же аж ся му спід носа курит, бо в тім

Григорій Печух: "Родина" (дубове дерево), 1983 р.

запали "державно - творчого" настрою юж в наступним реченню сам собі заперечує:

"...Powiem wprost! w naszym interesie narodowym jest oderwanie Łemków i Bojków od Ukraińców - a jest ich nie tak mało, trzy czwarte ludności ukraińsko - ruskiej, ponad 150 tysięcy. Gra jest warta zachodu, Łemkowie w zasadzie byli Polsce lojalni, nie zniewolił ich do reszty nacjonalizm ukraiński - ale może zniewolił w jakiejś mierze, jeżeli Łemkowie staną się Ukraińcami. A nam przecież chodzi, żeby zostali "sobą", po prostu Łemkami poddanymi dominacji kultury polskiej - co stopniowo przywiedzie ich wreszcie do polskości..." (стор. 153-154).

Якби лемки не належали до українців то не треба би биво "одривати лемків і бойків од українців" ("одривати") треба того, што зроснене органічно - натурально з дачим другим або ся міцно тримат чогоси другого! як тото пропонує Прус, котрий тіж сам дальше повідат, же "лемки і бойки то сут тричверти українско-руского населення".

Прус пропонує тіж дальше нам - лемкам, жеби-зме залишали ся "собом" - "лем-лемками" і піддавалися впливам польської культури і помалу преходили до польскости.

"Теплий кожух" - пане Прус - але не для мене шитий!

Е. Прус пише (в 1985 році!) далі:

"..Sprawa religijnej tożsamości Łemków nie jest jeszcze dziś wyklarowana do końca. Przypomnijmy: Łemkowie w 1934 roku doprowadzili do oderwania się od góry św. Jura oraz do utworzenia odrębnej katolickiej jednostki kościelnej w postaci Administracji Apostolskiej Łemkowszczyzny (wikariat generalny)

podległej bezpośrednio Watykanowi. Nie uczyniono tego aby przestać być unitami, lecz po to, że grekokatolicyzm sterowany przez metropolitę Andrzeja Szeptyckiego był już nazbyt ukraiński a nawet nacjonalistyczny, co Łemkom, pragnącym zachować własną tożsamość, ze wszelch miar się nie podobało.

Cerkiew prawosławna uznała to za swoją szansę i zwróciła oczy na Łemków aby ich pozyskać dla autokefalii. Do szturmury ruszyła także góra św. Jura ze swoimi karnymi bazylianami. Kościół rzymski także nie pozostał obojętny na ten spór unicko-prawosławny na tle Łemków i sam wmieszał się do tego aby pozyskać Łemków dla obrządku łacińskiego. Ten stan rzeczy trwał do września 1939 roku. (сторона 154)

Ту Е. Прус міцно поплутав і то не лем хронологію - історію. Лемки, што то "хтіли" одорвати ся од гори св. Юра, то є од Львівської грекокатолицької митрополії очолованої митрополитом А. Шептицьким (а тим самим і од перемиської грекокатолицької єпархії), - зробили тото юж в 1926 - 1931 роках - прешли на православіє!

То не лемки - грекокатолики "хтіли - стреміли" барз до створення Апостольської Адміністрації Лемківщини лем ... польській предвоєнний уряд і тот уряд в таємниці пред лемками і цілим світом зробив таємну угоду в тій справі з ...Апостольском Столицьом! Ширше о тім в попередній, першій частині той статті-артикулу.

Аргумент, же Апостольску Адміністрацію Лемківщини створено для затримання переходу лемків на православіє (чув я таки аргументи!) трудно оборонити. В 1934 році віроісповідна ситуація на Лемківщині була юж устabilізувана і створення - Апостольської Адміністрації нич юж ту не зміниво.

Не чув я тіж нич о "штурмі на лемків з гори св. Юра з крними василіянами" (з чином оо. Василян) - де тото Прус вичитав? Юж по переході частини лемків на православіє - в кожному разі по 1930 році - на Лемківщину і лем до Фльоринки прийшли оо. Студити і чесно трудилися. Може і за то їх настоятеля о. Іларіона повезли в 1939 році до Берези Картузької!

Далі в "Експертизі" Е. Пруса читає:

"...Po wojnie, gdy Łemkowie zostali rozproszeni po Polsce i gdy grekokatolicyzm został w pewnym sensie wyeliminowany z życia społecznego i religijnego skutkiem braku własnej hierarchii, jego miejsce wśród Łemków natychmiast zajęło prawosławie. Ukoronowaniem tego było powołanie w 1984 roku biskupstwa sanocko-przemyskiego z siedzibą w Sanoku. Łemkowie woleli zmienić wiarę, która zresztą pod względem obrządku nie wiele różni się od grekokatolickiego i był słowiańskim, niż zostać przy katolicyzmie ale w obrządku łacińskim. Nie wszyscy są szczerymi prawosławnymi, są raczej kryptokatolikami obrządku grekokatolickiego. Rzecz w tym, że nie mają oni w zasadzie swojego grekokatolickiego centrum, który by ich przyciągał i jednoczył. Gdyby mieli własnego zwierzchnika choćby w randze biskupa (episkopa), to, jak wskazują obserwacje, wielu z nich (a nawet całe parafie) staliby się grekokatolikami. (сторона 155)

Варто однотувати дальше твердження Пруса:

"...Jednakże, jak dotąd w tej konkretnej kwestii (tj. w sprawie hierarchii grekokatolickiej) istniała jednomyślność władz państwowych i Kościoła rzymsko-katolickiego. Obie strony nie były zainteresowane w utworzeniu (lub odtworzeniu) osobnej hierarchii unickiej w Polsce. Ale w związku z dalszą ofensywą prawosławia (vidi wspomniane biskupstwo przemysko-sanockie)

nie jest wykluczone, że Kościół rzymski zacznie być zainteresowany w powołaniu takiej hierarchii - choćby w postaci jednoosobowej, jakiegoś administratora lub wizytatora apostołskiego w randze archijereja. Wówczas niewątpliwie powstanie krótkotrwały ferment, nastąpią przemieszczenia..." (стор. 155 підкреслення моє - М. К.)

Дальше Прус в тій своїй "експертизі" юж виразно і однозначно дораджує-постулює:

"...Sądzę, że tą kwestią władze partyjno-państwowe powinny być zainteresowane. Z punktu widzenia interesów państwa i polskości jako takiej, umocnienie grekokatolicyzmu (będącego w tej chwili w ogromnej większości) stanowiłoby pożądaną przeciwwagę a jednocześnie równowagę rozbitej społeczności ukraińsko-ruskiej..." (стор. 155 підкреслення в оригіналі - М. К.)

Наконець Прус голубит надію, же таке зміцнення грекокатолицизму pomoже одорвати (увага!: знова одорвати!) лемків од українців.

"..Być może oderwałoby to zupełnie Łemków od Ukraińców a tym samym poważnie zmniejszyłoby i osłabiło tę grupę tak mocno, podkreślam raz jeszcze, narażoną na wpływy nacjonalistycznych ośrodków zachodnich. Takim rozwojem sytuacji, jak się wydaje władze PRL powinny być zainteresowane." (стор. 155-156 підкреслення в оригіналі - М. К.)

Не знам на чим Прус операт таки "рахунки". І чи він ся не "прахував". Чи він не знає о тим, же лемки - грекокатолики мають таку думку про себе, же їх українська національна свідомість не є менша од такої свідомости їх братів лемків - православних і же їх (лемків - грекокатоликів) буде трудніше одорвати од "українства"?

Ту можеме на хвильку затриматися і застановитися на скільки прогнози - предвиджування Пруса з марця 1985 року били трафни і в якій мірі справдили ся до наших днів (жовтень 1994 року).

Вартат - на мою думку - прочитати, што Прус пише дальше:

"...Problem godny jest dokładnego rozważenia - zwłaszcza, że przeciw grekokatolicyzmowi i odrywaniu Łemków od Ukraińców wystąpiły (i występują) ekstremalne siły KPN, KOR i "Solidarności". Ich polityka szła w kierunku umocnienia i rozszerzenia problemu ukraińskiego w PRL w aspekcie nacjonalistycznym i antyradzieckim. Zainteresował się nim w swoim czasie Lech Wałęsa, a Rulewski i Gwiazda przyrzekli "reprezentantom" ludności ukraińskiej, że nawet doprowadzą do "uczciwego" zaprezentowania spraw i walki UPA. Uderzył w ten ton niejaki Maciej Kozłowski na łamach "Tygodnika Powszechnego" (1981 r.). M. Kozłowski wręcz domagał się rehabilitacji UPA "nie wiadomo dlaczego nazwanej bandami". Takie nazewnictwo według niego "to jedna z wielu białych plam na mapie naszej historii najnowszej", wszystkie zaś dotychczasowe opracowania, w tym też autora tych słów, "skażone są zbyt nachalną jednostonnością, a liczne przemilczenia także mogą umknąć uwadze czytelnika..."

Zaraz po Kozłowskim zabrał głos znany już nam L. Karaczko kolportując swój "memoriał", który zauważa znów "Solidarność Walcząca". Solidaryzuje się z nim (przynajmniej generalnie) i przeciwstawia naturalnemu procesowi asymilacyjnemu Ukraińców, przeciwnie - uważa nawet, że należy stworzyć sztuczny problem ukraiński. Przytoczę tylko jeden przykład zaczerpnięty

z łamów podziemnej "Niepodległości" (nr 20, sierpień 1983 r.). Na str. 21 tego biuletynu czytamy: "...W naszym natomiast długofalowym interesie jest, by między Polską a Rosją istniał potężny kulturowy i liczny naród białoruski i ukraiński, najlepiej cieszący się niepodległym bytem państwowym. Do tego potrzebne jest jednak uzyskanie przez te narody pełnej świadomości... Skoro zaś zależy nam na rozwoju świadomości narodowej (Ukraińców), NIE W OPOZYCJI DO POLSKOSCI, to powinniśmy starać się o zachowanie tożsamości narodowej "naszych" Białorusinów i Ukraińców, którzy mogą w przyszłości odegrać znaczącą rolę w budowie niepodległych państw na Wschodzie..." (сторона 156-157б, підкреслення в оригіналі - М.К.)

Читайме тото іши раз в році 1944 - думайме!
Михайло Ковальській

Степан Макух, 1-ий голова Президії ГП УСКТ в 1956 - 1959 роках.

ДИТЯЧА СТОРІНКА

ХТО-ХТО ВПІЗНАЄ?

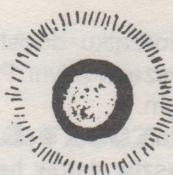
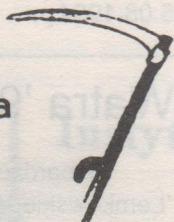
КОТИКИ

ПІВНИКИ

КОСА

СОНЕЧКО

ЛИСИЧКИ

ЗАЙЧИК

НІЖКИ

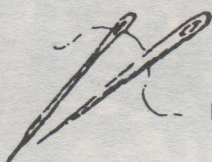
ВУШКО

ХВІСТ

ШАПКА

ГОЛКИ

РУЧКА

Загадки

Летіла сорока, а за нею сорок. Скільки їх летіло?
 Якою косою не можна косити?

40
 (сорока)

List z Watry

Kupiłem na "Watrze" w Zduni "Tygodnik Gorlicki", a w nim w dodatku specjalnym przeczytałem artykuł p. t. "Watra 94". Mało powiedzieć przeczytałem, ja go dokładnie przestudiowałem, zdanie po zdaniu.

Jestem pełen uznania dla autora artykułu. Myślę, że takie artykuły, z tak dogłębną znajomością problemu, powinny być drukowane w prasie centralnej o wielkim nakładzie. Niech czytają Polacy, niech czytają inni, niech się wielu rzeczy dowiedzą. Gratuluję autorowi znajomości tematu, realiów, nie tylko o regionie, lecz również o ludziach. To cenna wiedza. Jeżeli jest obiektywnie przekazywana, może oznaczać o wiele więcej niż płomienne przemówienia polityków z Trybuny Sejmowej.

Uczestniczyłem w "Watrach" od początku - do ostatniej tej Łemkowskiej w Bartnem i tej pierwszej w Zduni. Potem - jak wielu Łemków - nie przyjeżdżałem.

Nie przyjeżdżałem, bo "Watra" stała się areną polityczną, gdzie pojawiło się mnóstwo sztandarów, herbów i symboli. Ja, Łemko, jak wielu innych Łemków nie przyjeżdżałem, zacząłem się tego bać. Przecież miały to być watry łemkowskie, a tu? Tak myślało i myśli do dzisiaj wielu Łemków.

To przecież "Watra" na ziemi Łemkowskiej i niech i watra będzie Łemkowska, bez sztandarów i narodowych herbów, bo tego nam - Łemkom - nie potrzeba. Tu mogą przyjechać wszyscy, choć to ma być impreza naszej tradycji i kultury, ale jest miejsce i dla Słowaków, Rusinów, Ukraińców, Białorusinów, tu jest miejsce dla prezentownia

wszystkich regionalnych kultur. Ogień, płomień watry niech ogrzewa wszystkich, lecz jakże może być niebezpieczna każda iskra nacjonalizmu, szowinizmu - jeżeli puszczą czyjeś nerwy? Watrę muszą organizować bardzo odpowiedzialni ludzie, choć ta tegoroczna była już nieco inna, trochę umiarkowana. Niemniej chciałbym ją widzieć jeszcze inną, powiem wprost - więcej Łemkowską. Na tegorocznej niewiele było symboli Łemkowskich. Sam napis Łemkowska Watra - i 20-minutowy występ, prawie już po "Watrze", zespołu z Bielanki pod nazwą "Łemkowyna" - nie wystarczy, jak też nie wystarczy udawanie, że się jest Łemkiem - nim trzeba być duszą. Duszą "Watry" muszą być również prawdziwi Łemkowie.

Jarosław Zwoliński, Koszalin

Друкуються за "Тигодніком Горлицьким" № 26/39 від 5.08.1994 р.

Watra '94 okiem organizatora

Po bardzo wartościowych o artykułach poświęconych "Łemkowskiej Watrze '94" nie byłoby potrzeby wracania do tematu, prócz podziękowań za nie, gdyby nie "List z Watry" zamieszczony w numerze 26 TG z 5. sierpnia br. Przez szacunek dla Czytelników organizator czuje się zobowiązany do kilku wyjaśnień, zwłaszcza tym Czytelnikom, którzy nie na każdej "Watrze" bywają.

Począwszy od roku 1990 "Watra" organizowana jest w Zduni. Pierwsza zdyńska była ósmą z kolei. Owcześnie ORGANIZATOR istotnie nie wywiesił flag państwowych, w odróżnieniu od uczestników, którzy jeszcze w Bartnem za

(закінчення на стр. 29)

Вид зі сцени "Ватри" на ватряне поле в неділю 24.07.94 р. На першому пляні з правої сторони гість "Ватри" Г. Пецух зі Закопаного.

właściwie uważali łopotanie zarówno flagi "Solidarności" jak i błękitno-żółtej.

Jednym z zaproszonych na IX "Watrę" gości był pierwszy po wojnie i jedyny poseł do sejmu obywatel polski, narodowości ukraińskiej p. dr Włodzimierz Mokry, wybrany przez Polaków w okręgu Wyborczym Choszczno w województwie gorzowskim. Równocześnie z rzetelnym wypełnianiem poselskich obowiązków względem swoich wyborców p. poseł bardzo aktywnie zabiegał o naprawę krzywd wyrządzonych jego rodakom wysiedlonym, podobnie jak i jego rodzice w ramach akcji "Wisła". W czasie imprezy gościa poproszono o zabranie głosu i informację nt. biegu prac ustawodawczych w Parlamencie i starań w tym zakresie, a następnie odebrano mu mikrofon!. Uniemożliwiono także zabranie głosu Łemkowi rodem z Wołowca, poecie, dysydentowi, wieloletniemu więźniowi radzieckich łagrów, posłowi do Parlamentu Ukrainy Mikołajowi Horbalowi.

Na X "Watrze" powiewały flagi głównych osiedleń Łemków: Polski, Ukrainy, Stanów Zjednoczonych i Kanady. Cztery...! Na "Watry" zawsze zapraszano gości. Impreza stanowi dogodną sposobność pokazania naszego istnienia, kultury, dorobku, problemów. Dlatego już na VII "Watrze" w Bartnem obecni byli parlamentarzyści, którzy rozmawiali z uczestnikami imprezy i odpowiadali na ich pytania. Posłowie, senatorzy, przedstawiciele ministerstw, urzędów centralnych oraz wojewodowie, burmistrzowie i wójtowie naszego regionu są zapraszani co roku.

Jak wielu ludzi, także gorliczanie bywają w szerokim świecie i dobrze wiedzą, że różne mniejszości - a w tym i ich rodacy - żyjące poza krajem, w czasie oficjalnych, publicznych imprez i uroczystości wywieszają flagę państwa, w którym żyją oraz flagę narodową. Sąsiadują więc ze sobą flagi Stanów Zjednoczonych i Polski, Niemiec i Polski, Kanady i Polski, Ukrainy i Polski, Francji i Polski itp. Jest to oznaką jasnego pojmowania naturalnych praw i obowiązków obywateli danego kraju, którzy stanowią mniejszość narodową. W tym roku także na "Watrze" postawiono DWA maszty dla dwóch flag: polskiej i ukraińskiej. Dla biało-czerwonej - bo impreza organizowana jest w Polsce i przez polskich obywateli, oraz niebesko-żółtej - bo to barwy narodowe organizatorów: Rusinów-Ukraińców. Nie było i nie ma NARODOWOSCI łemkowskiej, a Rusini-Łemkowie to jedna z ukraińskich etnicznych grup, niezależnie czy ludność jest tego świadoma, czy nie. Fakt taki nie zależy ani od woli, ani od świadomości, ani obaw, ani wygody życia, ani chęci uniknięcia prześladowań, szykan czy przykrości. Swej narodowości się nie wybiera. Danej narodowości się jest. Co sądzić o potomku dwojga Polaków, którzy "wybierając" (?) sobie NARODOWOSC napisze w kwestionariuszu czy oświadczy, że jest np. Koreańczykiem, a po jakimś czasie "poczuje się" Francuzem?

Zaszczości powodują, że są w Polsce ludzie, którym zależy by Łemkowie byli "tylko Łemkami". Nawet nie Rusinami. Jest to taka furtka mająca dać złudzenie, że jest się "lepszym Rusinem" w odróżnieniu od Ukraińca, który też jest Rusinem, tyle, że ciągle jeszcze uchodzącym w Polsce za synonim złego człowieka. Pośrednie wpędzanie Łemków w taką furtkę, ludzi z nieustannym poczuciem krzywdy i poniżenia - jest wysoce niemoralne. Mówienie: niech sobie będą jedynie Łemkami, bez symboli, flag, w niejednoznacznej

przynależności narodowej - to zabiegi zmierzające do pozbawienia pełnoprawnych obywateli ich atrybutów tożsamości narodowej, której są mniej lub bardziej świadomi. Że nie są Polakami wiadomo powszechnie. Mamienie ich współczesnym usiłowaniem "tworzenia" (?) NARODU RUSINSKIEGO to wyłącznie robienie zamieszania. To droga do nikąd.

Zaledwie od kilku lat oficjalnie wiadomo, że w Polsce żyją od pokoleń obywatele innych niż polska narodowości. "Watra" ma jedenaście lat. Pierwsza odbyła się w roku 1983 (!) i trudno się chyba dziwić, że współczesna "Watra" nie jest taka sama jak ta pierwsza. Następne chyba też będą się różnić od obecnej.

Tegoroczną "Watrę" - zgodnie z drukowanym programem - otwierał i zamykał występ Reprezentacyjnego Zespołu "Łemkowyna" pod dyrekcją Jarosława Trochanowskiego. Łączny czas występu był bliski dwóch godzin. To właśnie podniosły - w związku z 25-leciem istnienia zespołu - występ "Łemkowyny" KOŃCZYŁ program artystyczny tegorocznego Święta Kultury Łemkowskiej!

Organizatorzy ostatnich "Watr" nie muszą udawać, że są Łemkami, bo są nimi naprawdę, o czym bardzo wielu Czytelników bardzo często, na codzień ma możliwość przekonać się praktycznie w kontaktach z nami, współdziałaniu, życiu i pracy. Ojczystym dialektem łemkowskim posługujemy się na codzień między sobą zarówno w domu jak i w miejscach publicznych, w odróżnieniu od farbowanych patriotów. Jesteśmy świadomymi, uczciwymi Łemkami sercem i w działaniu, bez obłudnej retoryki i demagogii.

Szanownym Czytelnikom TG pozostawiamy ponowną lekturę "Listu z Watry" oraz jego ocenę i wnioski.

Przewodniczący Komitetu Organizacyjnego "Łemkowskiej Watry '94"

Wacław Szlanta

(Друкуються за "Тигодніком Горлицким" № 29/42/від 24.08.1994 р.)

ЛЕМКІВСЬКА ХРОНІКА

16.06.1994 р. проходило засідання Головної Ради ОУП, в якій брали участь голова ОЛ В. Шлянта і його заступник С. Гладик. На тім засіданні обговорювали закон про реприватизацію а тіж місце проведення фестивалю української культури і справи видавання "Нашого Слова". Обговорювали участь українців в виборах до місцевих самоуправ.

18 - 19 .06. 1994 р. проходила Конференція членів Президії Секретаріату СКУ Європейського Регіону у Варшаві. ОЛ репрезентував В. Шлянта.

19.06.1994 р. в Міжнародній конференції науковій "Креси", яка проходила в Стрижові, брав участь др В. Мокляк, член президії ОЛ.

17 - 19. 06.1994 р. проходило 40 - е Свято Пісні і

Танцю русинів - українців Словаччини. В перших двох днях була організована наукова конференція "Актуальні проблеми дослідження народної культури русинів - українців Словаччини". Протягом двох днів прочитано 29 доповідей. Учасники взяли участь вчени Словаччини, України, Польщі і Югославії. По доповідях в оба дні проходили дискусії а на закінчення схвалено заключні документи. Конференція була присвячена 40 - й річниці Свята Культури русинів - українців Словаччини і 100 - літтю народження Володимира Січинського. В святі брали участь 46 художніх колективів і 1493 виконавців, в тім 6 заграничних з 239 членами. Од ОЛ в конференції і 40 - им Фестивалю брав участь секретар П. Шафран.

19. 06. 1994 р. до гмінних самоуправ в Горличчині обрали 10 радних - лемків: в Устю: Іван Дубец з Ганчови, Іван Гладик з Кункови, Дмитро Ридзанич з Квятоні, Петро Васуля зо Ждині; в Сенкові: Стефан Кулик (Ропиця), Надія Горбаль (Бортне), Дарко Пиж Маластів, в Ропі: Стефан Клапик (Лося), в Горличах: Осиф Чупик (Білянка), в Ліпінках: Микола Тилявській (Розділя).

20. 06. 1994 р. проведено засідання Президії ГУ ОЛ на "Ватрянім Полі" в Ждині. Ухвалили конечність виконати деякі роботи перед тогорічном "Ватром".

20. 06. 1994 р. в Горличах і **21. 06. 1994 р.** в Криницьі дав чудовий концерт Державний Ансамбль Пісні і Танцю "Верховина" з Дрогобича, керівник Мирон Дуда.

24 - 25. 06. 1994 р. на Лемківщині перебувала делегація Президії СКУ. Гості в супроводі членів президії ГУ ОЛ стрінулися в Лосі. Обговорювали справи співпраці між організаціями. Гості побували на ватрянім полі і нововідкритим граничному переході Конечна - Бехерів. Взяли тіж участь в стрічі з організаторами "Горлицького Ярмарку" (міжнароднім), што його організувала Ізба Ремісничка.

25 - 26. 06. 1994 р. проходило Свято "Од Русалія до Яна", яке організували Рада Музею Лемківської Культури і Комітет Православної Церкви в Зиндранові. На тото Свято не запросили керівництва ОЛ.

29. 06. 1994 р. одкривали граничний перехід між Польщом і Словаччином: Конечна - Бехерів. ОЛ представляли: голова В.Шлянта, з-к голови П. Чухта член Президії А. Маслей.

23 - 30. 06. 1994 р. на ватрянім полі одпочивали діти з Калуша. Прогулку і одпочинок організувало мале підприємство "Красзнавець" під керівництвом Єлисавети Фокін.

12. 07. 1994 р. святкували празник св. св. Апостолів Петра і Павла. Святкови богослужиння очолювали: на горі Явір в Висові православний владика Кир Адам, в грекокатолицькій церкві в Криницьі о. Анатоль Дуда з Монастириск (Україна).

16. 07. 1994 р. посвятили одремонтвану придорожну капличку в неіснуючому селі Лина (Липа?) недалеко Ждині. Капличку одновили лісники гуртка "Дзік" з Горлиц а посвятили: православний декан з Ганчови о. В. Канюк і парох Криницьі о. В. Галчик. На

посвячення запросили керівництво ОЛ.

16. 07. 1994 р. в Новим Санчі одкрили лемківску садибу зі села Лося (Горлицького). В тій загороді є хижа, стодола, возарня з мазярским возом. Вшитко огорожене деревяним плотом. У відкритті брав участь запрошений голова ГУ ОЛ В. Шлята.

17. 07. 1994 р. проходило засідання Президії ГУ ОЛ в Ждині. Ухвалили вшитки пункти проведення "Ватри 94".

22 - 24. 07. 1994 р. проходило XII Свято лемківської Культури "Ватра 94", в яким брало участь 34 колективи і понад 1300 виконавців. Найкращі і найбільше їх било з України.

26. 07. 1994 р. засідала Президія ГУ ОЛ для зроблення розрахунку прибутків з "Ватри 94". Того року било їх менше, бо і глядачів прийшло менше.

6 - 7. 08. 1994 р. в Мокрім над Ославом організували регіональне свято української культури, на котре запросили керівництво ОЛ.

8. 08. 1994 р. Президія ГУ ОЛ схвалила плян праці до виконання в тім році на ватрянім полі і опрацювала фінансовий плян діяння для Міністерства Культури і Мистецтва для приділення дотації.

9. 08. 1994 р. представники ОЛ В. Шлянта, П. Чухта, А. Маслей і С. Гладик стрінулися з журналістами преси і Радіо Краків в заїзді "Верховина" п. Марії Гладик в Конечній.

19. 08. 1994 р. в Горличах одсвяткували X-у річницю утворення в Горличах Монастиря СС. Василянко. Торжества очолював перемиський Владика Кир Іван Мартиняк. Перед і по богослуженнях можна було купити гарди вишивани пам'ятки і книжки. Продавали дуже цінну книжку "Об'явлення Пречистої Діви Марії на горі Явір", автора Стефана Курило, колишнього висовяна. По урочистих богослуженнях дитячий гурток з Калуша дав гарний концерт.

21. 08. 1994 р. в Бехерові, селі сусіднім Конечній за границьом організували V-у Бехерівську Ватру. Од ОЛ брали участь Петро Чухта, з-к голови і Петро Шафран, секретар ОЛ. Тіж виступали молоді артисти з Калуша - "Калинова сопілка" і дали дуже гарний понад півгодинний концерт.

27. 08. 1994 р. організували виїзд прочан до місця обявлення Пречистої Діви Марії в Литмановій (Словаччина). На Литманівській горі Мати Божа обявляєя кожного місяця в неділю по першій пятниці двом дівчинам юж 4-й рік. Литманова то русинсько - українське село, оддалене од Старой Любовні на захід лем 10 кілометрів.

28. 08. 1994 р. одбився церковний празник в селі Новиця - Прислоп. Святкови богослуження очолив з-к Краківського декана о. Юліян Кравецький з Зиндранови. З околичних сіл пришло дуже вірних. По Службі Божій урочисто посвячено джерельну воду в полі і тіж зілля. В богослуженнях брали участь: парох Горлиц о. Петро Гутко, Сестри Василянки і питомець КУЛ - Журав.

29. 08. 1994 р. в монастирі СС. Василянк в Горлицях проходив соборчик греко-католицьких священників Краківського деканату з участю Перемиського Владики Кир Івана Мартиняка. На соборчик запросили і представників ОЛ.

23. 08. 1994 р. в Варшаві одбилася зустріч представників різних установ і організацій присвячена третій річниці Незалежності України, яке організувала Амбасада України в Польщі. На тоту урочистист запросили голову ОЛ В. Шлянту і він тіж брав участ в тій зустрічі.

6. 09. 1994 р. Президія ГУ ОЛ в часі засідання обговорила програму засідання Президії СФЛ та схвалила список запрошених гостей до участі в засіданню. Передисутували вшитки інши справи пов'язани з першим засіданню Президії СФЛ. Схвалили тіж пор'ядок другого з'їзду ОЛ, што буде проходив 12-ого листопада того року в Горлицях в Домі учителя.

9 - 11. 09. 1994 р. Православна церква в Польщі організувала велике торжество. Синод той церкви узнав о. Максима Сандовича за святого мученика православної церкви, якого австрійська влада розстріляла в Горлицях в 1914 році. як москвофіла. На тото свято прийшло дуже люди і з різних держав. Било кільканадцет архиепископів. єпископів і митратів, кількадесят священослужителів. Богослуження одправляли в Ждині, де є похований о. М. Сандович і в Горлицях в церкві під його покровом. Одкрили таблицю вмуровану на будинку, під котрим розстріляли о. М. Сандовича.

9. 09. 1994 р. в Катовицях одбилосся спітканя з представником Європейской фундації прав людини дром Збігневом Лісоціком, в яким од ОЛ брав участ з-к голови ОЛ Стефан Гладик.

18. 09. 1994 р. члени Президії ГУ ОЛ на черговим засіданню обговорили хід звітно-виборчих зборів в гуртках ОЛ і реалізацію плану побільшення гуртків в терені.

21. 09. 1994 р. святкували храмове свято в лосянській церкви, яку греко-католикам тепер повертают. В тій церкви найперше по акції "Вісла" розпочали відправляти постійно грекокатолицьки богослуження на західній Лемківщині. Приїзджали отці з Перемишля, а пізнійше з Команчи. Люде приїзджали од Криниці і з Кроснянського. Били то сімдесяти роки.

1.10.1994 р. офіційно відкрито домівку ОУП і ОЛ і музичних приміщень ім. Б. Лемкого при вул. Паулінській 28 в Кракові. На тоту урочистист запросили керівництво ОЛ - участ взяв голова ОЛ Василь Шлянта.

Михайло Олесневич

Лемковина

Брате Лемку! Ци знаш Карпати?
 І як жили там наши люде?
 Знам, бо я ся там вродив і виріс,
 То памятам! Так юж буде!
 Вшитко било там веселе,
 І вшитко красне,
 Видоки з гір чудови, повітря чисте,
 А вгорі небо ясне.
 Високи, бистри гори,
 Ріжно уложени,
 А на них буйни ліси,
 Якби одягнени. Била там пахняча сосна,
 І ялиця з лічничом живицьом,
 По котру ходили люде,
 З окаліченим пальцом.
 Росли і смереки, што стару смолу мали,
 По котру ходили гудаки "на смик",
 Жеби гушлі голосно грали.
 Росли тіж явори, граби,
 Дуби і буки,
 Што при їх стинанню
 Нераз боліли руки.
 Дуже тіж росли ядлівці,
 Што чорне насіння мали,
 Котре на огні мило пахло,
 Зато го в церкві до кадиїа давали.
 Красни били тоти гори, ліси
 Та і поляни часом,
 На котри ішли косари з косом,
 і дурбаком в куживці за пасом.
 Ішли там косяре косити псярку,
 А зрана, жеби з росом,
 Бо хтовди найліпше ся косило,
 А тіж добре виклепаном косом.
 Били там пасвиска, де статки пасали,
 Ой, било там хтовди весело
 І пастухи все там співали.
 А яки там били, як кришталь,
 З чистом водом студенки,
 З котрих ми пили воду на здравя,
 Же літом зимну, то помаленьки
 Било по горах дуже студенок,
 А били тіж щави,
 Била лічничка боровина, ріжни камені,
 І інши мінерали.
 А ріжне зіля, котрим люде,
 Лічили ся нераз,
 З котрих, як дзендзелия
 І ріжни інши, мало там роснут тераз.
 А гриби, ягоди, яфири. малини
 І інше, што зме споживали,

І інши - старчило на продай,
 За што гроши зме мали
 А найвекши гроши,
 Там ліси давали,
 Бо скоро і гарді росли,
 А купці все купували.
 Били тіж потоки,
 В котрих вода стікала
 І з шумом плинула,
 По каміню черкала.
 А потім селами юж плинули річки,
 В котрих ся мили
 Братя і сестрички.
 Милися том водом,
 Не все мидло знали,
 Прото добре здравя
 Та і красу мали.
 В тих річках тіж били
 І риби прекрасни,
 Як пструги, слижні, плотки
 І інши - світлячи, ясни.
 Місяцями в тих річках
 Банюри бивали,
 Што літом дітиска
 Все ся там купали.
 Природа там була красна і богата,
 В річках риби. на полях трави,
 Зілля і квіти, а в лісі звірина
 Не лем рогата.
 А спів в лісі все бив безустанку,
 Бо вночі ричали рогачи,
 Гукали сови, а вдень співали птахи
 Од самого ранку.
 На полі співали тіж косаре,
 Як траву косили,
 Співали жени і дівки,
 Як при місячку лен брали.
 Співали пастухи,
 Як статки пасали,
 Співали парібки вечером.
 Як спацерували.
 Вшитко било там веселе
 І вшитко співало,
 О нашим нещасним вигнанню
 Нич не пречувало

Стефанія Трохановська

Наказ

іщи сонце за гору не зашло
 іщи оген горів під бляхом
 худоба на вигоні ся пасла
 пришов наказ
 берте зо собом мериндю

образи святи зо стіни
 берте спомини і ідте
 на піски і на рівнини

Судний Ден

ішли зме
 того судного дня
 в незнане по части з добитком
 зо серцьом
 на двоє розорваним
 ішли-зме
 на хвилю
 на пару тижни
 місяци
 а коли серце ся кус загоїло
 остали-зме на все
 дураци

Як гнески памятам

як гнески
 памятам
 тяжко мі
 било іти
 груди біль
 роздерав
 там де
 сонце
 за стодолу
 ся ховат
 а не
 за Кичеру
 як гнески
 памятам
 присяг ем
 вернути
 до того
 сонця
 в Карпатах
 де моя
 земля свята

Іван Фуджак

Надійшла буря, зерно збите
 Полягла і трава.
 А як стало потім ясно
 Гірська краса нас витала.

Гори поросли деревами,
 Зеленіют тіж долини.
 Низки хижи деревяни
 Ото наша Лемківщина.

Коли вечер юж надходить,
Вшитко сходит з поля.
Бідний лемко іще оре,
Така його гірська доля.

І пастухи худобину
Тіж женут до хати.
Звізди світят над горами,
Газдиня кличе вечеряти.

Найкращі лемківські дівчата:
(з ліва) Йоанна Гербут ("міс публіки"),
Моніка Сич ("міс "Ватри"),
Данута Домбровська ("I - а віце-міс"),
Анна Олесневич ("II-га віце-міс"),
Оля Кучман ("міс фото")

Організація Оборони Лемківщини в Америці
Organization for Defense of Lemko Western Ukraine, Inc.
КРАЙОВА УПРАВА • NATIONAL BOARD

P. O. BOX 7 • CLIFTON, NEW JERSEY, 07011-0007 • USA

13-го липня, 1994 р.

Василь Шлянта, голова
Об'єднання лемків у Польщі
38-300 Горлиці
вул. Галлера 20/19

Вельмишановний Пане Голово, Хвальна Управо:

Крайова Управа Організації Оборони Лемківщини в Америці разом зі своїм членством сердечно вітає Провід Об'єднання лемків у Польщі, членів ОЛП та всіх учасників лемківського свята — "Ватри '94".

З цієї нагоди широ гратулюємо Вам за Вашу невтомну працю у продовжуванні щорічної традиції, бажаємо дальших успіхів у Вашій праці та всього добра в особистому житті.

Ми вповні розуміємо та високо цінімо конечність зберігання наших традицій, культури та мови, тому із великою радістю ми прийняли вістку про організування літніх таборів для наших українських дітей на Лемківщині.

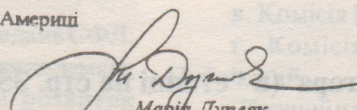
Діти і молодь — це наше майбутнє. Тому ми всі мусимо доложити усіх зусиль, щоб зберегти їх від асиміляції, а зашепити в них зерно любови до всього, що українське, а зокрема до нашої вужчої Батьківщини — Лемківщини.

На цю ціль — на влаштування табору для українських дітей на Лемківщині — складемо 500.00 ам. дол., а Вам бажаємо успіхів у так чесному ділі.

З дружнім привітом,

За Крайову Управу
Організації Оборони Лемківщини в Америці

Зенон Войтович
секретар

Марія Дуляк
голова

Письмо Організації
Оборони Лемківщини в
Америці до голови Василя
Шлянти Об'єднання
Лемків у Польщі.

До редакції "Ватри" надійшли листи...

з УКРАЇНИ...

Львів, 1 вересня 1994 р.

Вельмишановний Пане Ковальський!

Сердечно дякую за чергову "Ватру" (6 липень 1994 р.). Вона, насправді, щоразу краща. Вельми цікавий Ваш матеріал "Політика колонізації лемків", "Явожно - спомини в'язня" А. Трохановської. Тим більше, що ми з нею вчилися Криницькій семінарії, а матеріал про акцію "Вісла" і "Явожно" мені якраз потрібний. Цікавий літопис "Ватри", захоплюючі спогади о. митрата Степана Дзюбини, стаття Т. Ольшанського "Навколо акції "Вісла". Дуже добре, що надрукували листа заст. Міністра В. Кравченка до голови СФЛ п. І. Гвозди. Ми збираємось 18 вересня на церковному майдані провести віче, присвячене початкові виселення лемків у 1944р. (50-річчя). Прочитаю людям цього листа і поясню, що надрукований у "Ватрі", отриманий від Вас. Гарні також інші матеріали.

А тому щиро поздоровляю Вас, всю редакційну колегію і бажаю дальших успіхів.

З повагою І. Красовський

....з КАНАДИ....

....Ваша газета "Ватра" є дуже добре редагувана і дуже цікаво. Читаємо її з великою радістю. Ми дуже вдячні за пересилання нам Вашого квартальника. Пересилаємо щирі вітання Редакції. На потребу "Ватри" передаємо 50 канад. доларів.

Галина і Іван Шафрани
Едмонтон

Редакція "Ватри" щиросердечно дякує за переслані побажання і грошеву допомогу.

Для охочих помагати нам подаємо наше банкове
конто:

BPH O/ GORLICE nr324816 - 3971 - 132

Не йди через життя самітним!

Напиши до нашого Матримоніального
Бюро
"Зоря".

Оферти-зголошення українською,
польською мовами
присилайте на адресу:

Biuro Matrymonialne "Zorza"
ul.Artyleryjska 22
59-213 Legnica

SPRZEDAM !!!

Zagórzany k. Gorlic, sprzedam dom piętrowy z cegły /7 pokoi, kuchnia, łazienka, garaż, piwnice/ położony na działce o pow. 0,63 ha wraz z zabudowaniami gospodarczymi /cegła, drewno/ i 1,5 ha pola ornego III klasy. Telefon, gaz, siła, c.o.

Oferty prosimy kierować na adres:

Mikołaj Tarnawski
ul. Rynek 18
38-300 Gorlice tel. 52-21-63

Оголошуйтеся в "Ватрі"

Пиште до нас: Redakcja Kwartalnika "Watra"

ul. Hallera 20/19

38-300 GORLICE

або на адресу головного редактора (в "стопці на стр. 35)

РЕДАГУЙТЕ

"ВАТРУ"

РАЗОМ З НАМИ !

Я В О Ж Н О

Між Краковом а Катовицями є невелике промислове містечко Явожно, про котре звичайний обиватель Польщі, ніколи нічого особливого не чув. На злу славу заслужило воно собі щойно підчас німецької окупації як філія осьвенцімського табору смерті. На той час Явожно було в тіні страшного Осьвенціма і майже ніколи не згадувалося окремо. Зараз по війні осьвенцімський табір заглади перетворили на музей пам'яті найжорстокішого режиму, котрий в нелюдський спосіб спопелив мільйони в нічому невинних людей. Воно так повинно бути, щоби світ не забув фашистських злочинів і ніколи більше не допустив до такого злочину супроти людства. На превеликий жаль наївні люди повірили, що нелюдська диктатура відійшла на все і більше то ніколи не повториться.

По краху одного режиму прийшов другий, котрий майже в нічім не різнився від попереднього. Повеєнна комуністична диктатура не знищила осьвенцімську філію в Явожні а залишила її в цілому на свої потреби. Від самого початку так званої влади людової, вязнили тут всякої масти воєнних злочинців, але вже скоро більшість становили українці, котрих арештували під будь-яким претекстом. Перші повоєнні роки для українців у Польщі були страшніші ніж німецька окупація, бо визволений польський шовінізм всю свою дикість скерував на знищення української нації. Узброєні бандицькі ватаги грабили наші села, тероризували і били безборонних людей без жодної інтервенції зі сторони Уряду і Права. Вершком нашої трагедії було насильне вигнання з рідних земель і Явожно, в котрім невинно терпіли і гинули наші люди.

Вквітні 1947 року на ринку в Грибові поляк Міколайчик вказав пальцем "безпеці" Ярослава Трохановського і Володимира Хомяка з Білцаревої, котрих тут же арештували і вивезли до Явожна. Того самого року 1 липня як селяни з Білцаревої були вже заладовані в переселенчі вагони в Грибові, заарештували Несторя Хомяка, Ореста Куземчака, Ярослава Куземчака, Данька Гальковича і Діонізія Даляка.

Всі вони терпіли невинно в Явожні до січня 1948 р., тільки Ореста Куземчака з якоїсь причини випустили скоріше, бо по двох місяцях. Майже всі інтерновані повернули з пошкодженим здоров'ям і передчасно помирали. В довгі повоєнні роки Явожно було сповите страшною таємницею і багато безпосередних свідків відійшли в небуття без можливості свідчити проти своїх катів. Треба було довгих років, щоби українці заговорили на повний голос не тільки про Мордовію і Сибір але також про мало знане в світі Явожно.

До вязнів Явожна відносилось по-звірськи і стосували супроти них середньовічні методи тортур. Не можна того назвати навіть пімстою, бо винних як таких не було. Була то тільки дика, садистична ненависть до українського народу, котрий не хотів бути покірним на своїй рідній землі. Великий відсоток вязнених українців становили лемки, чим заслужили собі в українському народі на вічну пам'ять.

Семан Мадзелян

(Пояснення до Графікі на останній сторінці)

Видає: Zarząd Główny Zjednoczenia Łemków w Polsce, ul Hallera 20/19, 38-300 Gorlice.

Редагує колегія:

Леа Галь, Петро Шафран, Михайло Ковальський (головний редактор) - ul. Armii Ludowej 16/5,
66-400 Gorzów Wlkp..

